

Addendum

Stand van zaken en plannen van de Bacheloropleidingen op het gebied van digital humanities, met gespreksverslag

De opleidingen zijn gevraagd om de stand van zaken en de plannen op het gebied van digital humanities te beschrijven. De documenten worden hier gepresenteerd, samen met het verslag van het gesprek dat (leden van) de commissie hierover hebben gevoerd met de opleidingscoördinator en/of afdelingsvoorzitter, de voorzitter van de Onderwijscommissie en studentleden van de Onderwijscommissie.

In het onderstaande wordt het begrip Digital Humanities afgekort tot DH.

Inhoud

Communicatie- en Informatiewetenschap	2
Duitse taal en cultuur	4
Engelse taal en cultuur	6
Franse taal en cultuur	6
Geschiedenis	11
Italiaanse taal en cultuur	12
Keltische talen en cultuur	12
Kunstgeschiedenis	15
Kunstmatige Intelligentie	17
Liberal Arts and Sciences	18
Literatuurwetenschap	26
Media en cultuur	27
Muziekwetenschap	36
Nederlandse taal en cultuur	37
Religiewetenschappen en Islam en Arabisch	41
Spaanse taal en cultuur	42
Taal- en cultuurstudies	45
Taalwetenschap	50
Wijsbegeerte	52

Communicatie- en Informatiewetenschappen

Binnen de opleiding CIW zal de nadruk wat betreft Digital Humanities (DH) liggen op de verwerving van de volgende vaardigheden:

1. De weg te leren vinden in de snel groeiende beschikbaarheid van digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen.
2. Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt.
3. Het vermogen hebben om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren.

Wat betreft het gebruik van DH als onderzoeksmethode ligt de nadruk op die methoden die CIW-onderzoekers in staat stellen om (1) vragen te kunnen beantwoorden die eerst niet beantwoord konden worden, of om (2) vragen beter of (3) sneller te kunnen beantwoorden dan dat met andere methoden kan.

Plaats in het programma

Vanaf het collegejaar 2018-2019 zal in de B2, blok 2 de cursus *Informatiewetenschap* aangeboden worden. Deze cursus is verplicht voor alle CIW-studenten en zal een belangrijke rol spelen in het aanbrengen van de noodzakelijke digitale vaardigheden. De precieze leerdoelen en cursusinhoud liggen nog niet vast. Er is alleen nog maar in termen van inhouden over deze cursus gesproken. Daarbij zijn genoemd:

- Media-monitoring (in welke mate wordt er over een thema, persoon, organisatie gesproken op (social) media) in combinatie met sentiment analysis (valt die communicatie te kwalificeren als positief, negatief of neutraal)
- Netwerkanalyses (van bv. Twitter-patronen)
- Datavisualisatie: Op welke wijze kun je datapatronen op voor de doelgroep inzichtelijke wijze weergeven.
- Daarnaast zouden er ook zaken als search engine optimization aan de orde komen (maar dat heeft weer minder met Digital Humanities te maken).

Voor de ontwikkeling van die cursus willen we Mirco Schäfer (lid van de DH-commissie), Imar de Vries en Lianne van Weelden (data-visualisatie) benaderen. Tevens willen we graag met een aantal vertegenwoordigers van het afnemende werkveld in gesprek gaan over hun verwachtingen over de vaardigheden waarover alumni zouden moeten beschikken op dit terrein.

Daarnaast wordt de mogelijkheid onderzocht om in elk van de vier verdiepingspakketten één cursus aan te wijzen waarin wordt voortgebouwd op bij *Informatiewetenschap* aangebrachte kennis en vaardigheden. In een enkel verdiepingspakket is dat al gerealiseerd (*Digitale Data-analyse* in het verdiepingspakket Digitale Communicatie).

Ten slotte zou in de cursus CIW Lab (B3, blok 1 en 3), die studenten voorbereidt op het Eindwerkstuk opnieuw naar deze vaardigheden verwezen kunnen worden.

Gespreksverslag met Communicatie en informatiewetenschappen 6 maart

i.a.v. Hans Hoeken, Dan Hassler-Forest, Max Otten (CIW), Gerrit Bloothoofd (commissie)

Alle studenten gaan in het nieuwe programma (Jaar 2, blok 2) basisvaardigheden opdoen in DH in de nieuwe, nog te ontwikkelen academische contextcursus *Informatiewetenschap: De "I" in CIW*, waarop voortgebouwd kan worden in de verdiepingspakketten. De cursus zal gedoceerd worden door een combinatie van docenten van TLC en MCW en studenten Media en cultuur zouden mogelijkerwijs aan kunnen schuiven.

Naast voortbouwen op deze cursus in de verdiepingspakketten – waarbij de invulling erg kan verschillen van pakket tot pakket - kunnen DH ook aan bod komen in de voorbereidende cursus op het eindwerkstuk *CIW-Lab*. Dit zou een goede plaats zijn om verder in te gaan op methodologie en statistiek. Beschrijvende en toetsende statistiek komt afhankelijk van het verdiepingspakket in meer of mindere mate aan de orde.

Er is echter wel een docentprofessionaliseringslag nodig: er is nu onvoldoende expertise aanwezig bij de docenten, waardoor het onderwijs dan voor een groot deel terecht zou komen bij mensen uit de Utrecht Data School. Er is op dit moment dan ook een beperking op de begeleiding van eindwerkstukken die betrekking hebben op dit gebied.

Duitse taal en cultuur

Aspecten van digital humanities in BA Duitse taal en cultuur										Sprache & Kommunikation						Literatur & Kultur						terugkom						
BP	SK1	Grundlage	SK2	Einf. Ling..	SK3	Lit >1800	SK4	Lit < 1800	VP1	Strukturen	SBK	FachÜbers	LitÜbers	Sprachverg	Varietäten	LitMedien	LitKünste	VP2	Klassiker	Gegenwart	KultLernen	DaF	Höfische	Heldenepi	Holocaust	Erinnerung	FuS	
a1	x	x			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x									
a2																												
a3	x	x			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x	x		
a4																												
b5		x			x	x	x	x				x	x			x	x				x	x			x	x	x	
b6										x	x	x	x	x	x										x	x	x	
b7																												x
c8																		x	x	x	x							
c9									x	x				x	x	x												
c10																												

a) Digitale vaardigheden

1. De weg te leren vinden in de snel groeiende beschikbaarheid van digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen
 2. Algoritmisch/modelmatig leren denken: een fundamenteel begrip van het feit dat data en processen geabstraheerd en geformaliseerd worden
 3. Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt
 4. Het vermogen hebben om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren, en hypothesen statistisch te kunnen toetsen.
- b) Het doen van onderzoek in een digitale wereld
5. Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context
 6. Methodologisch reflecteren: het begrijpen van mogelijkheden en beperkingen voor het eigen vakgebied, speciaal in relatie tot andere methodologische perspectieven
 7. Nieuwe metatheoretische inzichten verkrijgen over de paradigmatische verschuivingen die als gevolg van al deze ontwikkelingen binnen de geesteswetenschappen optreden
- c) Nieuwe wegen bewandelen
8. Vertrouwd raken met nieuwe onderzoeks- en publicatievormen en de bijbehorende conventies en jargon
 9. Nieuwe onderzoeksobjecten bestuderen binnen de eigen discipline
 10. Onderzoek doen naar de invloed van digitalisering op de maatschappij (zoals de gevolgen van overal en overvloedig beschikbare informatie en de invloed van sociale media). Dit type onderzoek kan beschouwd worden als een eigen discipline

Gespreksverslag met Duitse taal en cultuur

14 maart

i.a.v. Ewout van der Knaap, Stefan Sudhoff (Duits), Gerrit Bloothoofd, Els Stronks (commissie)

De opleiding heeft bij docenten geïnventariseerd wat zij op dit moment aan DH doen. DH komt al in de eerste cursus van het programma voor als elektronisch literatuuronderzoek, waarbij de studenten leren de zinvolheid van bronnen in te schatten. Door het curriculum heen ligt de focus met name op de technische zelfredzaamheid van de student. Verder is het afhankelijk van het verdiepingspakket, waarbij DH altijd inhoud gerelateerd aan bod komen. De opleiding kent daarnaast alternerende jaren: de eindtermen zijn gelijk maar de inhoud van de cursussen verschilt.

De opleiding overweegt DH mee te nemen in de geplande herijking van de leerlijnen.

De ruimte voor statistiek is beperkt binnen de major; naast taalverwerving is er nauwelijks ruimte, zeker niet voor een aparte cursus. DH zal dan ook geïntegreerd moeten worden waar het relevant is voor de inhoud.

Delpher bevat materiaal tot 2005, maar het zou goed zijn als daar recenter materiaal in te vinden zou zijn. Er wordt met corpora gewerkt in verschillende cursussen. Het project 'Crossing Borders' is opgezet voor het vergroten van het Duits-Nederlandse corpus en zou een spin-off moeten hebben in de verdiepingspakketten.

Er is niet zomaar expertise op gebied van DH is niet zomaar aanwezig binnen het docentencorps. Er is wel behoefte deze expertise te versterken, wellicht in de vorm van hulp van het Centre Digital Humanities. Er wordt al hulp gevraagd van DH-Lab voor de interface van Crossing Borders.

De opleiding stelt de vraag of Educate-it iets zou kunnen betekenen op gebied van DH. Zij bieden allerlei mogelijkheden voor tools in het onderwijs, al is dat meer gericht op docenten dan studenten.

Er moet goed gekeken worden naar de aansluiting op de master en zien wat de veronderstelde voorkennis is in de master en waarop de master verder bouwt. De bachelor bereidt vooral inhoudelijk voor, waar in de master meer methodisch op wordt voortgebouwd.

Engelse taal en cultuur

Geen document van de opleiding

Gespreksverslag met Engelse taal en cultuur

11 april

i.a.v. David Pascoe (Engels), Gerrit Bloothoof (commissie)

Evenals bij andere talenopleidingen werd de verschillende benadering van taalkunde en letterkunde benadrukt, met ook de constatering dat een kwantitatieve benadering de overhand lijkt te hebben in de discussie over Digital Humanities.

Niettemin is er de BA Engels het nodige aan DH elementen te vinden. In het eerste jaar voor alle studenten akoestische analyse met *Praat* in The Sound Lab. Terwijl in Foundations of English Linguistics *AntCon* (concordantie en tekstmining) aan de orde komt. Ook basis statistiek zit in deze cursus (met toepassing in Language Development across the life span). Hoe zich dit verhoudt tot de stof in de cursus Methoden en Statistiek I is niet duidelijk. De methoden keuze in jaar 3 blok 3 zou dat mogelijk moeten maken, maar daar is ook Literary Toolbox (meer een methodologische voorbereiding op het eindwerkstuk). Voor de nieuwe 'opfris' cursus in jaar 3 is nog geen inhoud. Veel teksten zijn nu digitaal toegankelijk (getranscribeerd en verrijkt) en studenten leren deze te ontsluiten en te gebruiken (in verschillende cursussen).

De verdiepingspakketten bieden vanaf 2018 diverse aanknopingspunten met DH. Statistiek (zelfs met R) zou in de nieuwe (taalkunde VP1) cursus Sociolinguistics of Englishes aan de orde komen (met nieuwe docent). Ook andere cursussen in de Taalkunde VP zouden de DH invalshoek kunnen volgen. Bij VP3 cursus Translation zouden vertaal-tools aan de orde kunnen worden gesteld. VP4 (Languages in the world) biedt naast Sociolinguistics of Englishes meer cursussen met een DH invalshoek.

Een interessante optie is om studenten de mogelijkheid te bieden om zelf een DH georiënteerde VP samen te stellen uit de 4 VPs.

Franse taal en cultuur

0. Inleiding

De opleiding Frans heeft met belangstelling kennisgenomen van het voornemen om in alle BA-opleidingen een leerlijn Digital Humanities (DH) op te nemen. Ook in een veranderende wereld willen wij onze studenten blijven toerusten voor de toekomst, waardoor DH een duidelijke plaats in het curriculum moet krijgen. Op sommige plaatsen in de opleiding Frans komen DH-vaardigheden al nadrukkelijk aan bod.

De interne discussie die in februari is gevoerd over DH heeft vooralsnog vooral geleid tot bewustwording, en wel op twee niveaus. Enerzijds ziet de opleiding een scala aan mogelijkheden om (aanvullende) DH-componenten te verankeren in de opleiding, met daarin tevens een voorname rol voor de UBU. Anderzijds kunnen de ogen niet worden gesloten voor bepaalde bestaande beperkingen, die het op dit moment nog niet mogelijk maken de leerlijn een vaste vorm te geven.

Hieronder worden de uitkomsten beschreven van de DH-inventarisatie bij de opleiding Frans, met daarbij aandacht voor

- 1) DH-eindtermen
- 2) een schets van de bestaande situatie
- 3) geconstateerde beperkingen bij het opzetten van een leerlijn
- 4) vervolgtraject

1. Eindtermen

De opleiding Frans zou graag de onderstaande DH-eindtermen willen hanteren. Deze lijst is echter niet definitief, mede gezien de punten 3 en 4 hieronder. De genoemde aspecten kunnen deels in eigen cursussen van de opleiding worden aangereikt, deels in de ACC-cursussen (met name ACC3).

Digitale vaardigheden:

- Student heeft inzicht in de beschikbaarheid van voor het vakgebied relevante digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen, en kan daaruit beargumenteerd een keuze maken ten behoeve van een opdracht of onderzoek.
- Student heeft het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, voor zover deze over een gebruikersvriendelijke interface beschikken, om zo ten volle gebruik te kunnen maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt.
- Student is in staat om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren, en hypothesen statistisch te kunnen toetsen.

Doen van onderzoek in een digitale wereld:

- Student geeft blijk van inzicht in de mogelijkheden en beperkingen van digitale (onderzoeks)bronnen in het eigen vakgebied, met name in vergelijking met andere methoden en bronnen.

Nieuwe wegen bewandelen:

- Student heeft tijdens zijn opleiding kennis gemaakt met meerdere moderne onderzoeks- en publicatievormen, en de bijbehorende conventies en jargon.

2. Stand van zaken: DH in de opleiding Frans

Op dit moment zijn onderdelen van DH vooral ingebed in één van de twee verdiepingspakketten, namelijk 'Langue et contexte' (LCO). Zowel in de basispakketten als in het verdiepingspakket 'Langue et culture' (LCU) is dus ruimte voor verbetering / uitbreiding. Momenteel worden overigens de literatuurcurussen in de basispakketten en in het verdiepingspakket LCU, allemaal herzien, waarbij DH-aspecten worden toegevoegd (vanaf 2017-2018).

De toelichting hieronder over de reeds geïmplementeerde DH-aspecten betreft uitsluitend LCO, waarin DH uitgebreid aan bod komt in de vorm van corpuslinguïstiek.

Binnen de taalkundevakken en met name TK4 en TK5 worden studenten aan het denken gezet over data-georiënteerde maar ook theoretische vragen die kunnen beantwoord worden op basis van corpusonderzoek. De corpora die aan bod komen zijn afgestemd op de specifieke vragen die beantwoord moeten kunnen worden. Deze zijn enerzijds gerelateerd aan 1ste en 2de taalverwerving (TK4) en anderzijds aan variatie in de syntaxis/semantiekinterface (TK5): CHILDES, PFC (*Phonologie du français contemporain*), IPFC (*Interphonologie du français contemporain*), Frantext (literair monolinguaal Frans corpus), OPUS (parallel gevarieerd corpus), LASSY (monolinguaal Nederlands corpus) en CGN (monolinguaal gesproken Nederlands corpus). Voor al deze corpora wordt met de bestaande zoekinterfaces gewerkt. Het leren nadenken over de mogelijkheden en beperkingen van deze interfaces alsook het bewust worden van de beperkingen van corpusonderzoek in het algemeen zijn belangrijke vaardigheden waar we binnen de taalkundevakken op inzetten. Binnen de afdeling wordt er ook gewerkt aan kleine corpora die op termijn voor de bestaande cursussen ingezet kunnen worden. Het gaat hier met name om een multilinguaal Camus corpus waarin we het origineel en gepubliceerde vertalingen opnemen van een aantal hoofdstukken uit *L'étranger*. Doel is hier ook vertalingen van onze eigen studenten aan toe te voegen. Ook wordt er aan een leerderscorpus gewerkt waarin we schrijfoverdrachten van de studenten opnemen.

3. Kanttekeningen bij het opstellen van een leerlijn Digital Humanities in de BA

De wenselijkheid en haalbaarheid om een leerlijn DH in te voeren zijn recentelijk op meerdere momenten aan bod gekomen binnen stafoverleg, deels met de gehele staf, deels in kleiner verband. Daarnaast is gesproken met de vakexpert Frans van de UBU, om in kaart te brengen in hoeverre UBU en opleiding (/TLC) kunnen samenwerken. De opleiding Frans ziet voor een leerlijn zeker mogelijkheden, maar heeft ook geconstateerd dat er op diverse niveaus belemmeringen zijn die een dergelijke leerlijn compliceren: het culturele niveau, het vaardighedeniveau, en het UU/TLC-niveau.

Culturele belemmeringen

In het algemeen kan worden gesteld dat in de Romaanse culturen een achterstand bestaat in het digitaliseren van bestaande bronnen. Hierdoor zijn, in vergelijking met andere talen en domeinen, minder (soorten) bronnen beschikbaar, voor zowel onderzoekers als studenten. De UB erkent dit probleem en geeft aan hierin tot op zekere hoogte verbeteringen te kunnen doorvoeren, maar dat kost tijd en zal het fundamentele verschil tussen de Romaanse en Angelsaksische disciplines niet kunnen oplossen.

Tevens is het zo dat de docenten van de sectie literatuur veelal kwalitatief onderzoek doen, waarvoor geen grote databestanden nodig zijn. Bepaalde DH-aspecten vallen daardoor voor die sectie al af. Daarnaast heeft om andere redenen in het verleden DH geen voorname rol gespeeld binnen de sectie. Ook al is enige bijscholing voor docenten natuurlijk altijd mogelijk, het is niet reëel te veronderstellen dat de sectie literatuur zich sterk op DH zal richten.

Belemmeringen op het gebied van vaardigheden

Binnen de opleiding Frans bestaan wisselende ervaringen met het aanreiken van digitale bestanden en tools aan studenten. Daar waar dit in sommige cursussen naar tevredenheid verloopt, zijn er ook docenten die ervaren dat het conceptuele niveau van de studenten nog niet voldoende is ontwikkeld om profijt te kunnen trekken van de aangeboden DH-component. Dit heeft deels te maken met de UU/TLC-belemmeringen (zie hieronder). Het vereist soms (te?) veel van een docent c.q. cursuscoördinator om het gedeelte DH in een cursus zodanig aan te bieden dat het voor de studenten meer oplevert dan slechts een oppervlakkige kennismaking met het gebied.

Daarnaast zijn studenten ook in hun tweede studiejaar nog bezig met het verbeteren van hun taalvaardigheid Frans. Toegang tot en exploitatie van Franstalige bronnen en tools is voor hen minder vanzelfsprekend dan het is voor studenten die Engelstalige bronnen kunnen raadplegen. Zeker in samenhang met de conceptuele vaardigheden die vaak benodigd zijn om te DH-componenten ten volle te kunnen benutten (zie hierboven) is een taalbarrière een complicerende factor.

Overigens moeten ook de DH-vaardigheden van de staf zelf in de hele overweging worden betrokken. Hoe goed het onderwijs van de docenten bij de opleiding ook wordt geëvalueerd, DH-vaardigheden zijn niet altijd aanwezig. Er zal dus waarschijnlijk (veel) bijscholing nodig zijn om gewenste DH-onderdelen aan te kunnen bieden, waarbij de vraag gerechtvaardigd is hoe die investering zich verhoudt tot de opbrengst.

UU/TLC-belemmeringen

Het bestaande UU/TLC-onderwijsformat gaat ervan uit dat een student twee basispakketten en een verdiepingspakket kiest. De basispakketten zijn afgerond na studiejaar 1, het verdiepingspakket na studiejaar 2. Overige cursussen zijn, op een enkele uitzondering na, ter keuze van de student. Dit betekent dat een leerlijn, als die tot de eindtermen van de opleiding dient te behoren, goeddeels aangereikt moet worden in de eerste twee studiejaar. Niet alleen hebben studenten daarmee slechts vier cursussen op niveau 3 waarmee ze zich DH-aspecten eigen kunnen maken, maar ook zouden zij dan al aan het eind van hun tweede studiejaar klaar zijn met hun vorming op het gebied van DH, terwijl zij in de praktijk vaak zelfs nog in jaar 3 moeite hebben de impact en werking van DH-tools en bronnen te begrijpen. Het is daarmee de vraag of een voor iedereen geldende leerlijn DH ook echt voor iedereen haalbaar is.

Ook het beperkte aantal cursussen dat de opleiding aan mag bieden speelt een rol. Tegen het licht van een steeds verder dalend instroomniveau in de BA, en het moeten faciliteren van zeer heterogene groepen bij o.a. de cursussen taalverwerving, heeft de opleiding Frans maar weinig tijd om de studenten alle bagage mee te geven die nodig is op het gebied van, bijvoorbeeld, literaire analyse en schrijfvaardigheid. Zwaar inzetten op DH zou ten koste kunnen gaan van de basale inhoudelijke competenties die de studenten aan het eind van de opleiding moeten bezitten. DH-aspecten kunnen dus slechts in beperkte mate worden toegevoegd aan het palet aan vaardigheden dat de opleiding Frans de studenten aanreikt.

Een andere TLC-realiteit is dat de opleiding Frans slechts twee verdiepingspakketten aanbiedt, die elk voorbereiden op geheel andere MA-programma's, en dus ook een geheel eigen profiel hebben. Daarom mag worden aangenomen dat voor de profileringsruimte 'het andere verdiepingspakket' voor een student minder vaak een aantrekkelijke optie zal zijn dan bij een grotere opleiding. De kans dat een student de beide pakketten volgt wordt ook nog verkleind doordat er bij een talenopleiding, zoals Frans, waarschijnlijk meer studenten kiezen voor een buitenlandverblijf dan bij niet-talenopleidingen. Studenten die twee verdiepingspakketten bij de eigen opleiding volgen, hebben op het gebied van DH meer gelegenheid om zich de vereiste competenties eigen te maken, maar bij een kleinere talenstudie zoals Frans is de kans dat dit gebeurt vermoedelijk dus niet groot. In ieder geval kan de opleiding bij het inrichten van de DH-leerlijn hier niet op rekenen, en zullen de DH-vereisten dus moeten worden aangereikt tijdens één en hetzelfde verdiepingspakket.

In samenhang hiermee is het eveneens van belang te weten of de verschillende (Re)MA-programma's andere DH-accenten leggen en, dus, andere voorkennis verlangen. Omdat in de BA de twee verdiepingspakketten van de opleiding Frans toeleiden naar verschillende MA-programma's, moet er in die pakketten wellicht gedifferentieerd worden naar veronderstelde DH-startvaardigheden op MA-niveau. Waarmee wellicht het formuleren van voor iedere student geldende eindtermen complexer wordt.

Ten slotte is het voor een opleiding lastig om keuzes te maken op het gebied van DH wanneer nog niet helder is welke DH-vaardigheden worden getraind in de ACC3-cursussen of in de MA-programma's. Voor zover de opleiding Frans bekend zijn die precieze gegevens nog niet bekend. Onderdelen die in ACC3-cursussen aan bod komen moeten, mogelijk, al (enigszins) worden voorbereid tijdens een verdiepingspakket omdat een ACC3-cursus te kort duurt om de desbetreffende vaardigheid daadwerkelijk te laten beklijven; anderzijds zou dat wat juist niet in die ACC3-cursussen wordt behandeld mogelijk door de opleiding gefaciliteerd moeten of kunnen worden in een verdiepingspakket, mits daar tijd voor is.

4. Vervolgtraject

De opleiding Frans gaat graag verder met het opstellen van een leerlijn DH, maar ziet zich genoodzaakt het eerste gesprek met de adviescommissie (20 maart) af te wachten om te zien op welke manier het opstellen van de leerlijn moet worden aangevlogen. De geconstateerde belemmeringen zijn reëel (en gelden waarschijnlijk ook voor andere opleidingen); daarin te maken keuzes, in samenhang met de ACC3-cursussen en MA-vereisten, geven nadrukkelijk richting aan de leerlijn en met die verduidelijking kan de opleiding vervolgens verder, ook al blijven bepaalde beperkingen vermoedelijk overeind (DH-expertise van de staf, beperkte tijd in het programma, relevantie van DH binnen onderdelen van de opleiding).

Gezien de agenda van de commissie, die in mei een concept-rapport wil presenteren, is het hopelijk aanvaardbaar als de opleiding Frans uiterlijk half april een gedetailleerder plan indient waarin rekening is gehouden met de aanbevelingen van de commissie.

Gespreksverslag met Franse taal en cultuur **20 maart**

i.a.v. Luuk Dijkstra, Henriëtte de Swart, Marie-Claire van den Wijngaard-Foux, Jolanda Rozendaal, Lisa Mulder (Frans), Gerrit Bloothoofd, Hugo Quené (commissie)

Frans heeft op dit moment nog niet veel als het een DH-leerlijn betreft. Het taalkunde verdiepingspakket is het verst. Docenten zijn ook zelf maar in beperkte mate met DH bezig. De vraag is dan ook welke vaardigheden vereist zijn voor een vervolg in de master en wat er in de academische contextcursussen aan bod komt.

Studenten zullen uiteindelijk ten dele DH toe moeten kunnen passen in het eindwerkstuk, maar het type onderzoek – en daarmee de benodigde vaardigheid – verschilt sterk.

Generieke (opleidingsoverstijgende) vaardigheden zouden aan bod moeten komen in de ACCs, waarna de specifieke vaardigheden in de verdiepingspakketten en het eindwerkstuk aan de orde gesteld kunnen worden. De opleiding ziet dan ook vooral mogelijkheden in de cursussen *Van Taal naar Talen* en *De Kracht van de Literatuur* voor een start met de generieke vaardigheden. Dit geeft de opleiding de kans in de verdiepingspakketten gericht voort te bouwen. Statistiek zou een voorbeeld zijn van de generieke vaardigheden die in de cursus *Van Taal naar Talen* aan bod zou kunnen komen, waarbij de nadruk ligt op interpreteren van data (als niet het uitvoeren), zodat studenten in staat zijn artikelen met statistische grondslag te begrijpen. Dit zal studenten beter voorbereiden op de keuzecursus *Statistiek I* in blok 3.

Kwantitatief onderzoek zal daarbij vooral een rol spelen in de taalkunde. Letterkunde wordt meer kwalitatief benaderd, wat deel uitmaakt van het profiel van de opleiding en ook in het onderzoek gebruikelijk is. Aan de letterkundekant zou men op gebied van DH bijvoorbeeld meer in kunnen zetten op tekst-beeld.

De door de opleiding geformuleerde eindterm voor DH is mooi breed, al zal op den duur wellicht meer vereist worden naarmate de DH zich verder ontwikkelen.

Er liggen wensen op het gebied van docentprofessionalisering: bijscholing en tijd voor onderwijsvernieuwing. Interesse hiernaar zal van persoon tot persoon verschillen, maar kan daarna ook verder gebruikt worden in het onderzoek. Zou Educate-it iets kunnen betekenen op dit gebied?

Aan corpora maakt de opleiding onder andere gebruik van CGN, maar de toegankelijkheid is problematisch. De toegankelijkheid van CHILDES is bijvoorbeeld al beter.

Geschiedenis

1. In de cursus Inleiding Geschiedwetenschap (blok 1, jaar 1) komt de aard van de Geschiedwetenschap aan de orde: welk domein bestrijkt zij, wat zijn de grenzen van het vak, welke bronnen, welke methoden? Daar wordt ook gesproken over verschillende aanvliegroutes van het historisch onderzoek: vraaggestuurd of brongestuurd. Hier vindt een eerste kennismaking plaats met het verschijnsel Digital Humanities
2. In blok 4 van het eerste jaar is de cursus De Stad geprogrammeerd. Hierin worden aan de hand van het fenomeen stad de studenten aan het werk gezet met dataverzamelingen en de verschillende manieren van verwerking en bewerking van data (statistisch, digital data mining, etc)
3. In blok 1 van het tweede jaar is een verplichte intensieve schrijfcursus gepland, waarin studenten ook leren omgaan met digitale media (blogs, etc.)
4. In blok 2 van het tweede jaar is een verplichte onderzoekscursus gepland waarin DH één van de gepresenteerde onderzoeksmethoden is
5. In blok 4 van het tweede jaar staat het Onderzoekseminar B (als onderdeel van het Verdiepingspakket): de voorbereiding op het Bachelor Eindwerkstuk. In elk van de zeven verdiepingspakketten kan per OS-B gekeken worden naar de mogelijkheid van de integratie van DH-technieken.
6. Ons voorstel is om naast de door collega Hugo Quené voorgestelde meer statistische cursus een tekstmining cursus aan te bieden voor de gehele faculteit, beide ter vervanging van de gesneuvelde minor.

Gespreksverslag met Geschiedenis

23 maart

i.a.v. Leen Dorsman, Saskia Stevens (Geschiedenis), Gerrit Bloothoofd (commissie)

Dit jaar draaien verschillende cursussen met een versterkte DH invulling voor het eerst. Na evaluatie worden meer concrete eindtermen geformuleerd op gebied van DH.

DH komen in ieder geval aan bod in de cursussen *Inleiding geschiedwetenschap* (introductie DH) en *De Stad* (verzamelen, analyseren en presenteren van data met enige statistiek). Daarnaast is het afhankelijk van het verdiepingspakket en de specialisatie van de student in hoeverre studenten verder blootgesteld worden aan DH. Statistiek kan in de vrije ruimte gekozen worden.

De opleiding stelt voor een aparte cursus 'text mining' te ontwikkelen als een cursus die parallel loopt aan *Statistiek I* voor historici en letterkundigen. De expertise is reeds in huis en het sluit aan bij bestaand onderzoek (Pim Huijnen, Jaap Verheul, Joris van Eijnatten).

Er is voldoende kennis op het gebied van DH in huis, maar door het grote aantal werkgroepen is het lastiger voor iedere werkgroep een enthousiaste docent te zetten. Daarom moet er ingezet worden op interne uitwisseling van kennis, expertise en enthousiasme. Dus docenteducatie (al dan niet intern) is gewenst, met dcu voor het volgen van een cursus op dit gebied. Daarbij aandacht voor didactiek; hoe doceer je DH?

Italiaanse taal en cultuur

Geen document van de opleiding

Gespreksverslag met Italiaanse taal en cultuur

28 maart

i.a.v. Phillip Bossier (Italiaans), Pim Huijnen (commissie)

De opleiding besteedt nog weinig aandacht aan DH in het onderwijsprogramma, maar heeft wel de wens om dit te gaan doen. Ze zijn overtuigd van de noodzaak en zien mogelijkheden om DH te implementeren in de verdiepingspakketten. Dit hangt echter ook van de docentuur af: er zijn 8 stafleden, twee FT stafleden en de staf is veelal ouder, wat de switch niet direct makkelijk maakt. Er wel een grote dynamiek van de staf gericht op vernieuwing.

DH zou een van de sterke punten van de opleiding kunnen worden, onderscheidend in profiel t.o.v. Leiden. Een groot deel van het erfgoed van de Humanities ligt in precies n Italië, dus het zou goed zijn om ook DH verder uit te dragen.

Onderzoek binnen de facultaire onderzoeksinstituten gaat sterk in op DH, maar vindt vooral in het buitenland plaats. Er wordt bij het ICON wel gewerkt met de digitalisering van glossen e.d.

De cursussen van de opleiding focussen erg op kwalitatief onderzoek.

De opleiding werkt aan een imago-verandering: je gaat niet alleen Italiaans studeren omdat je taaldocent wilt worden, maar er liggen juist kansen voor studenten die naast in talen ook erg goed zijn in wiskunde. Italiaans in Utrecht is daarbij sterker interdisciplinair en maatschappij-innoverend gericht dan andere universiteiten in Nederland.

Docenten zijn niet allemaal inzetbaar op gebied van DH; gastdocenten zouden een oplossing kunnen bieden. Studenten zijn vaak verder met DH dan de docenten (die een achtergrond hebben in verschillende disciplines).

Keltische taal en cultuur

Eindtermen:

1. Beschikken over aantoonbare kennis van en inzicht in de kernelementen van de Keltische studiën, met name op het gebied van de Middeleeuws Ierse en Welshe taalkunde, letterkunde en cultuur. Zij beschikken over een brede algemene kennis van de Keltische talen en culturen, ook over de grenzen van het Middeleeuwse Iers en Welsh heen. Zij bezitten passieve kennis van de Oud-Ierse en Middel-Welshe taal *op gevorderd niveau*, alsmede kennis van de methoden en resultaten van de historische letterkunde en/of historische taalkunde van deze talen, *eveneens op gevorderd niveau*. Zij hebben kennis gemaakt met een aantal van de nieuwste ontwikkelingen binnen de discipline (Dublin-descriptor: kennis en inzicht).
2. Hebben vaardigheden verworven die hen in staat stellen om de verworven kennis en inzicht op een professionele, bij de discipline passende manier toe te passen, om standpunten te formuleren en die te onderbouwen met argumenten. Zij beschikken over de kennis en vaardigheden die nodig zijn om bij te dragen aan oplossingen van problemen op het gebied van de discipline (Dublin-descriptor: toepassen kennis en inzicht).
3. Hebben vaardigheden verworven die hen in staat stellen om, op basis van een vraag of een probleem op het gebied van de discipline, relevante gegevens te identificeren en te verzamelen en die te interpreteren met het doel zich een oordeel te vormen. Dat oordeel

is mede gebaseerd op een afweging van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en/of ethische aspecten (Dublin-descriptor: oordeelsvorming).

4. Hebben vaardigheden verworven die hen in staat stellen om informatie over en uit de discipline, ideeën en oplossingen voor problemen over te brengen op een publiek bestaande uit specialisten of niet-specialisten (Dublin-descriptor: communicatie).
5. Hebben leervaardigheden verworven die noodzakelijk zijn voor een vervolgstudie die een hoog niveau van autonomie veronderstelt (Dublin-descriptor: leervaardigheden).
6. Het eindniveau van de onderzoeksvaardigheden die via (1), (2) en (3) verworven zijn, komt tot uitdrukking in het bacheloreindwerkstuk.

Leerlijnen:

1. Grammatica en lexicon van het Oud- en Middeliërs alsmede het Middewelsh. (beneden = Ierse / Welshe Taalkunde)
2. Literatuur en cultuur van middeleeuws Ierland en Wales (beneden = letterkunde / cultuurkunde).
3. Historische taalkunde van het Oudiers en Middewelsh (beneden = historische taalkunde).
4. Algemene academische leerlijnen:
5. Schrijfvaardigheid in het Nederlands en/of Engels.
6. Mondelinge presentatie.
7. Digital Celtic.
 - (1) knowledge of and capability to consult existing digital resources in the field of Medieval Celtic languages and culture (dictionaries: eDIL, eGPC; corpora of primary texts: MW and OMLr. databases; digital manuscript resources such as ISOS, NLW collections);
 - (2) capability to perform searches of the above-mentioned digital resources, as well as electronic collections of secondary literature (this includes smart searches in library catalogues, Google, etc.); the ability to use the material as part of research projects (in building bibliographies, in the preparation of papers linked to courses, in the BA-thesis); this includes a basic knowledge of statistics;
 - (3) capability to consult, evaluate and contribute to online platforms (e.g. Wikipedia); this includes critical use of online resources and writing copy for such resources.

Per cursus:

Basispakketten:

Old Irish 1 & 2 / Middle Welsh 1 & 2

- Presentation of available resources for the study of Irish / Welsh language and literatures
 - leerlijn 6 (1) and (2)
- Tested through regular translation of texts in class (all courses) and presentations (Welsh 2).

Philology of Medieval Irish and Welsh

- Further presentation of available resources as above.
 - leerlijn 6 (1) and (2)
- Not formally tested.

VP: Taalkunde

Language History

- Basic understanding of statistical concepts, interpretation of graphical representation of data
 - leerlijn 6 (2)
- Tested via midterm and/or final

Historical Grammar

- Using digital tools for research (reading articles as examples of such research; in-class and/or take-home exercises using database to gather and interpret results)
 - leerlijn 6 (2)
- Tested through in-class and take-home exercises.

Modern Celtic Minority Languages

- Basic understanding of statistical concepts; interpretation of graphical representation of data; evaluation and contribution to online platforms
 - leerlijn 6 (2) and (3)
- Tested via in-class exercises and midterm

Language Contact and Language Change

- evaluation and contribution to online platforms
 - leerlijn 6 (3)

VP: Interpretatie en Herinterpretatie

Paleography

- Digital Analysis of Hands in MSS
- Analysis of different methods of Digital Editing and Automated Palaeography by examining different websites and watching/discussing a panel discussion on Digital Editing held at DHOXSS.
 - leerlijn 6 (1) and (2)
- Tested in Mid-Term

From *Táin* to Tolkien

- Presentation of available resources for Medieval literature and culture; bibliography-building exercises;
 - leerlijn 6 (1) and (2)
- In part built into the final paper; in part not formally tested.

Vertalen Iers

- Using digital tools in production of translations; evaluation and contribution to online platforms (?)
 - leerlijn 6 (2) and (3)
- Tested through exam, paper, and translation exercises????

Great Medieval Heroes

- to be evaluated together with the English department.

Overige Cursussen:

van Taal naar Talen

- Using digital tools for research (reading articles as examples of such research; in-class and/or take-home exercises on gathering of data and interpretation of results)
 - leerlijn 6 (2)
- Testing to be determined.

de Kracht van Literatuur

- to be determined.

Terugkomcursus

- Integrates skills from the basispakketten and both verdiepingspakketten. Details still in development.
 - leerlijn 6 (1), (2), and (3)
- Testing through a final project as well as the development of an EWS opzet.

Gespreksverslag met Keltische talen en cultuur

24 maart

i.a.v. Aaron Griffith, Renee van der Gein (Keltisch), Hugo Quené (commissie)

De opleiding denkt na over een leerlijn "Digital Celtic" waarbij DH in verschillende cursussen aan bod komen. Daarbij wordt dan onder andere gebruik gemaakt van digitale corpora (verschillende digitale tekstbestanden op websites) en woordenboeken. Weinig corpora zijn geannoteerd en als dit al het geval is, dan is het vrijwel uitsluitend morfologisch. De bronnen die zijn overgeleverd zijn voor het grootste deel gedigitaliseerd en goed toegankelijk, maar er zijn weinig tools die aan elkaar gekoppeld zijn.

Studenten komen veelal passief in aanraking met de digitale tools die beschikbaar zijn, zoals bijvoorbeeld digital manuscriptresources (in het bijzonder in het letterkundig verdiepingspakket).

De opleiding heeft voor ogen studenten te laten meewerken aan online platforms en hen bewust te maken van digitale media en de impact op de samenleving. Dit is nieuw in het programma. Er staan veel onwetenschappelijke verhalen op het internet waar studenten kritisch mee moeten leren om gaan. Zij zouden zelfs in staat kunnen zijn om deze informatie te verbeteren, bijvoorbeeld door zelf entries voor websites als Wikipedia te (leren) schrijven. Dit kan geïntegreerd worden in de cursus die voorbereidt op het eindwerkstuk of *van Táin to Tolkien*.

De zorg bestaat dat aandacht aan DH tijd wegneemt van de inhoud. Studenten hebben de wens om meer te vertalen, wat een groter probleem is dan DH. Het is misschien mogelijk om deze twee te integreren. Binnen de ACC cursussen *Van Taal naar Talen* en *De Kracht van de Literatuur* zou meer aandacht besteed kunnen worden aan het zoeken van literatuur en het samenstellen van een bibliografie, alsmede meer vertalen. Belangrijk is dat studenten ook zelf meer op zoek gaan naar digitale mogelijkheden.

Statistische concepten komen vooral passief aan bod: het interpreteren van statistische gegevens in de cursus *Language History of the British Isles* en *Modern Celtic Minority Languages*. De opleiding overweegt een klein stukje statistiek aan de orde te stellen in een van de basispakketten en dit verder uit te bouwen in het taalkundige verdiepingspakket.

Er is binnen de opleiding één docent die overweg kan met statistiek. Als dit meer aan de orde komt, zal deze docent gericht ingezet moeten worden. De andere docenten zijn redelijk bekend met de mogelijkheden op gebied van DH binnen de opleiding. Er is dan ook geen grote behoefte aan docentprofessionalisering.

Kunstgeschiedenis

Onze opleiding is nu bezig met een Bachelorherziening die volgend cursusjaar voor het eerste jaar in werking zal treden. In dat kader hebben wij met de collega's al eens oriënterend besproken wat onze houding ten opzichte van de plaats van Digital Humanities in ons onderwijs zou zijn.

- Iedereen is het erover eens dat we daar meer aandacht zouden moeten besteden in ons Bachelorprogramma, en liefst ook binnen verschillende cursussen door het curriculum heen, zodat er inderdaad sprake zou zijn van een leerlijn.
- We zijn het er ook over eens dat we voor onze Bacheloropleiding niet van onze studenten willen verwachten dat ze leren programmeren; als ze dat willen kunnen ze daar een keuzevak buiten het domein voor volgen. Voor de RMA ligt dat eventueel anders; daar zou dat door middel van een tutorial of cursus wel een optie kunnen zijn.
- Wel willen we graag dat ze digitale vaardigheden opbouwen. Ze moeten vooral hun weg leren kennen door de diverse belangrijke datamogelijkheden die voor het vak kunstgeschiedenis van belang zijn geworden, of dat nu 3-D modellen zijn voor de richting architectuur, het bestuderen van ondertekeningen etc. voor de technische kunstgeschiedenis, of het omgaan met (iconografische of geografische) databestanden, naast natuurlijk de mogelijkheden die via metadata in dergelijke programma's ontsloten kunnen worden. Tegelijkertijd willen we de studenten waarschuwen voor de valkuilen van dergelijke bestanden: je kan eruit krijgen wat je er eerst zelf in hebt gestopt en geen enkel gedigitaliseerd kunstwerk, hoe gedetailleerd ook, kan het origineel vervangen. Toch is het tevens waar dat bijzonder groot detail en mogelijkheden voor kleurcontrast en beeldvergelijkingen onmiskenbare voordelen bieden. De vaardigheid van het zelf kunnen doorzoeken, het weten wat voor mogelijkheden er op dit gebied zijn, en er methodisch op reflecteren zouden dus onze primaire belangstelling hebben voor het Bacheloronderwijs: hoe vind ik iets en wat kan ik daarmee?
- Als we nu inschatten waar we bijzondere aandacht zouden kunnen willen besteden aan dit onderwerp dan zijn dat de cursussen:
Blok 1 van jaar 1: Van papier tot plastic (kunsttechnieken), voor basale kennis van bepaalde procédés, bijv. gekoppeld aan het project Artechne van Prof. Sven Dupré.
Blok 4 van jaar 1: een cursus over Kunst onderzoeken. Hier zullen databases etc. gebruikt en bevraagd moeten worden, met ook aandacht voor de keerzijden van grote zoekbestanden. Een gastcollege van een specialist 'van buiten' zou hier veel toegevoegde waarde kunnen hebben.

In Blok 1 van jaar 2 zou daar eventueel nog specifiek op ingegaan kunnen worden in een cursus over Bronnen en methoden in de beeldende kunst; gevolgd door een cursus over architectuur in blok 2 van dat jaar. In blok 3 is er een cursus over 'Bezit en behoud' waar dit onderwerp ook ondergebracht zou kunnen worden. Eventueel zou een onderzoekswerkgroep van blok 4 er ook nog iets mee kunnen doen. Natuurlijk kan het ook ideaal zijn voor stages. Maar we zullen het wel goed moeten verdelen: het moet echt toegevoegde waarde hebben voor die cursus en voor de vorming van de betreffende studenten.

We voeren ook nog een discussie of we bij het voorschrijven van cursusliteratuur zouden willen overgaan op digitale boeken, maar dat heeft voorsnog niet onze voorkeur. Hopelijk hebben wij u hiermee een schets kunnen geven. Verder laten wij ons graag door de commissie bijpraten over de mogelijkheden op dit gebied.

Beoogde leerlijn Digital Humanities

A: kennisname van voor betreffende cursussen belangrijke databases, hun geschiedenis en hun gebruik:

- Jaar 1, Blok 1: Van Papier tot plastic > korte schets van het Artechné van Sven Dupre ('nieuw' opgezette database), Utrechts onderzoeksproject
- Jaar 1, Blok 2: Iconografie: Index of Christian Art - Princeton > 'oude' gerenommeerde database maar nu in digitale vorm voortgezet; speciale band van Utrecht hiermee. Wordt door studenten gebruikt voor kleine nota.

B: Digital Humanities binnen kunsthistorisch onderzoek (in meer algemene zin)

- Jaar 1, blok 4: De kunst van het onderzoeken > het verschijnsel 'Digital Humanities' in meer brede zin en hun rol binnen wetenschappelijk onderzoek. Met gastspreker(s) van buiten?

C: Digital Humanities zelf gebruiken in meer specialistisch onderzoek (binnen de 2 verdiepingspakketten)

- Jaar 2, blok 1: cursus over Bronnen en methoden in de beeldende kunst (oud of nieuw)
- Jaar 2, blok 2; idem voor de architectuur (oud of nieuw)
- Jaar 2, blok 4: in de onderzoekswerkgroep over een nog weer specifiek onderwerp binnen het gekozen verdiepingspakket zou Digital Humanities desgewenst ook een rol kunnen spelen voor het grote werkstuk.

Gespreksverslag met Kunstgeschiedenis

23 maart

i.a.v. Martine Meuwese, Merlijn Hurx, James Hannan (Kunstgeschiedenis), Pim Huijnen, Hugo Quené (commissie)

De bijstelling van de bachelor maakt het tot een opportuun moment om te zien hoe DH inpasbaar zijn in het curriculum. De opleiding heeft daarbij vooral voor ogen studenten te laten zien welke mogelijkheden er zijn op gebied van DH met keuzecursussen die studenten in staat stellen zich verder te verdiepen en het zelf toe te passen.

Andere universiteiten werken al meer met DH. Migratiemodellen zijn belangrijk in het vakgebied, maar daar wordt weinig specifiek mee gewerkt in het onderzoek. Er is expertise/tijd nodig om DH te integreren in de cursussen: dat is niet zomaar in huis. Gastcolleges zouden een uitkomst kunnen bieden, maar er is budget nodig als dit een vaste inzet wordt.

Een andere mogelijkheid voor studenten om in aanraking te komen met DH is stages bij instanties/projecten die veel met DH werken. Studenten moeten echter beschikken over een basisvaardigheid DH en er moet een netwerk bestaan bij docenten waardoor dit soort stageplekken bekend zijn.

Er loopt een onderzoeksproject bij Sven Dupree waar DH een belangrijke rol in spelen, die DH dichterbij kan brengen in het onderwijs. Het project 'Art Lives' van het Rijksmuseum zou ook stages of gastcolleges kunnen opleveren.

Belangrijk is dat de studenten geleerd worden waar ze dingen kunnen vinden en ze zelfredzaam zijn op gebied van DH. De website programminghistorici.org biedt bijvoorbeeld online tutorials aan, waaronder digitale vaardigheden.

Programma's als GIS/Sketch-up zijn niet zomaar beschikbaar. Het is wenselijk dat er meer licenties komen voor dit soort programma's.

Er wordt weinig gebruik gemaakt van statistiek in het onderzoek, het is dan ook niet evident studenten daar direct mee in contact te brengen. Als dit in het programma geïntegreerd wordt, moet het op een juiste manier gebracht worden en als essentieel/relevant gepresenteerd worden. Er kan wel meer gebruik gemaakt worden van *Image recognition* en hoe je nieuw beschikbare bronnen kunt gebruiken en aandacht besteed worden aan de digitalisering van werken. Ook digitaal presenteren om een breder publiek te bereiken via bijvoorbeeld websites zou hier onderdeel van kunnen zijn.

De opleiding ziet een mogelijkheid in een verplichte ACC cursus over DH waarbij studenten een keuze maken tussen een vak statistiek of een vak text mining. Het zou in ieder geval goed zijn als alle studenten hier kennis mee maken in ten minste hun profileringsruimte.

Kunstmatige Intelligentie

Geen document van de opleiding

Gespreksverslag met Kunstmatige Intelligentie 27 maart

i.a.v. Janneke van Lith, Rick Nouwen, Simone van Bruggen (KI), Gerrit Bloothoof, Mirko Schäfer (commissie)

De opleiding bevat bijzonder veel digitale vaardigheden in vrijwel elke cursus, maar deze zijn niet per se onder Humanities te scharen. Veel van de vaardigheden gaan meer de Bètakant op. Desalniettemin is deze ontwikkeling binnen de Geesteswetenschappen interessant voor de opleiding, daar het mogelijkkerwijs meer gelegenheid biedt voor stages, e.d. voor studenten van de opleiding.

KI-studenten zijn zeer succesvol binnen stages met een DH component: ze zijn echt geïnteresseerd en goed digitaal onderlegd. Mirko Schäfer geeft dan ook aan dat de Utrecht Data School meer studenten van KI zou verwelkomen. De opleiding geeft aan dat de zichtbaarheid van de Data School beperkt is en dat hier iets aan gedaan zou kunnen worden door bijvoorbeeld een presentatie te geven.

De filosofiecursus in het curriculum wordt aangepast en er zouden meer raakvlakken met de Data School gezocht kunnen worden.

Het zou interessant zijn voor de opleiding om mogelijkheden voor een afstudeertraject in de GW in samenwerking met andere opleidingen nader te onderzoeken. Sowieso zou de optie af te studeren in de GW-richting meer onder de aandacht van studenten gebracht kunnen worden.

De opleiding spreekt de wens uit een beter beeld te willen krijgen van wie in de faculteit zich bezighoudt met DH, waarbij KI-studenten aan zouden kunnen sluiten voor een stage (bijvoorbeeld DH-lab). Ook voor tracks binnen de master Artificial Intelligence zou aansluiting bij GW voor onderzoeksprojecten zinnig kunnen zijn.

Statistiek komt aan de orde in de cursus die voorbereidt op het eindwerkstuk: ongeveer de helft van de cursus is hypothese toetsen. Daarnaast wordt er geprogrammeerd in R. In de cursus computationale linguïstiek wordt hier ook al wat aandacht aan besteed. Docenteducatie is nauwelijks aan de orde.

Liberal Arts and Sciences

De opleiding Liberal Arts & Sciences aan de UU leidt '*disciplined interdisciplinarians*' op. Dat wil zeggen dat studenten door *general education* en integratieve leerlijnen in het eigen kerncurriculum interdisciplinaire vaardigheden opdoen en daarnaast (multi)disciplinair getraind worden in een gekozen specialisatie (een 'hoofdrichting'). Ongeveer 30% van de LAS-studenten specialiseert zich in een geesteswetenschappelijke (multi)discipline. Deze studenten zullen Digital Humanities tegenkomen in hun hoofdrichting. In deze reactie bespreek ik hoe Digital Humanities geïmplementeerd kunnen worden in de eigen leerlijnen van LAS (zie ook Bijlage 1 waarin een tabel uit het toetsplan is opgenomen).

Mogelijke LAS-eindtermen met betrekking tot Digital Humanities

LAS kent 11 eindtermen. Digital Humanities heeft voornamelijk betrekking op eindterm 5: "De Liberal Arts & Sciences-bachelor heeft het vermogen zich snel het vocabulaire eigen te maken van een nieuw vakgebied." Deze eindterm wordt behandeld en getoetst in de leerlijn Informatieverwerking. Het voorstel is om deze leerlijn aan te scherpen met Digital Humanities. Bijlage 2 doet daartoe een aanzet.

Leerlijn t.b.v. de realisatie van deze eindtermen binnen de opleiding

Hieronder geef ik weer welke aspecten van Digital Humanities in een integratieve leerlijn Informatieverwerking zouden kunnen terugkomen en wanneer (zie ook Bijlage LAS 3).

<p>Informatieverwerking</p> <ul style="list-style-type: none"> - kan bij een <u>interdisciplinaire</u> of vakspecifieke vraag relevante informatie uit diverse bronnen verzamelen, selecteren en analyseren - kan een standpunt ontwikkelen op grond van (semi)-wetenschappelijke bronnen 	<ul style="list-style-type: none"> - kan zich snel <u>inwerken in een maatschappelijk of wetenschappelijk debat of vraagstuk</u> - kan gevonden informatie uit diverse bronnen toepassen in een nieuwe context / andere discipline - is zich bewust van interpretatieverschillen in terminologieën van verschillende disciplines 	<ul style="list-style-type: none"> - kan zich snel inwerken in concepten en begrippen uit verschillende disciplines - kan publicaties uit verschillende bronnen vinden, en op waarde schatten voor 	<ul style="list-style-type: none"> - heeft het vermogen zich snel het vocabulaire eigen te maken van een nieuw vakgebied (5) <p>doelgericht, reflecteert</p> <p>op eigen functioneren, is in staat doelen te stellen en keuzes te maken begrijpen, (10)</p>
<p><u>Schrijfacademie</u> Multidisciplinair project</p> <p>data, computationele analyse technieken en online presentatievormen</p>	<p><u>Denkacademie</u> <u>Hoofdrichting</u></p> <p>3. Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te bijbrengen</p> <p>te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt.</p> <p>5. Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context.</p>	<p><u>Capstone</u></p> <p>Vertrouwd raken met nieuwe onderzoeks- en publicatievormen en</p> <p>behorende</p>	<p><u>Portfolio</u></p>

Bijdrage van LAS-cursussen aan de leerlijn, incl. toetsing

Het LAS-kerncurriculum bestaat uit vier cursussen: Schrijfacademie, Multidisciplinair project, Denkademie en Capstone. Hier beschrijf ik hoe deze cursussen kunnen bijdragen aan de met Digital Humanities aangescherpte leerlijn Informatieverwerking.

De eerstejaarscursus **Schrijfacademie** leert studenten in het eerste semester van hun studie *connective thinking* aan op basis van door ons aangeleverde teksten uit de *New Humanities Reader* en door de studenten zelf gevonden materiaal (wetenschappelijke en journalistieke bronnen, ook van Internet). De schrijfacademie maakt nu nog geen deel uit van de leerlijn Informatieverwerking. Mijn voorstel is om dat wel te gaan doen en om digitale vaardigheid 1 op te nemen (expliciet te maken) in de cursus Schrijfacademie. Door expliciet aandacht (te gaan) besteden aan (digitale) zoekmethoden en door typen bronnen te bespreken leren studenten de weg te vinden in de snelgroeiende beschikbaarheid van digitale data en online presentatievormen.

De eerstejaarscursus **Multidisciplinair project** (thema Globalisering of Het brein) leert studenten in het tweede semester na te denken over kenmerken van disciplines en leert hen een disciplinair perspectief aan te nemen in een wetenschappelijke publicatie (eigen artikel in wetenschappelijk tijdschrift over interdisciplinair thema dat middels groepswork tot stand komt). Uiteraard hebben studenten digitale vaardigheid 1 nodig om bronnen te zoeken en te evalueren op wetenschappelijkheid. Zij kunnen gestimuleerd worden om na te denken over online presentatievormen en/of om deze vormen te gaan gebruiken.

De tweedejaarscursus **Denkademie** wordt aangeboden nadat studenten aan hun hoofdrichting zijn begonnen. Binnen de cursus worden zij nadrukkelijk aangesproken als (multi)disciplinair specialist. In een interdisciplinair onderzoeksteam wordt gewerkt aan een integratief onderzoek op basis van de zgn. "Repko-methode." Hoewel deze methode vooral gebaseerd is op literatuuronderzoek, zal digitale vaardigheid 3 naar voren kunnen komen in de cursus. Omdat De denkademie is opgezet rond een thema (bijv. Afrika, Dieren, Sport) zal de student zich snel moeten kunnen inwerken in een maatschappelijk of wetenschappelijk debat of vraagstuk en daarvoor is het in de huidige gedigitaliseerde wereld van belang dat studenten over technische zelfredzaamheid beschikken. T.b.v. het literatuuronderzoek zelf is het van belang dat studenten kunnen nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context (vaardigheid 5 voor Het doen van onderzoek in een digitale wereld). Dit kan in de hoor- en werkcolleges expliciet(er) naar voren worden gebracht. N.B.: Dit zijn ook vaardigheden die—in meer of mindere mate—in hoofdrichtingen terug zullen komen. Daar zullen ook waar nodig computationele vaardigheden aan bod komen.

De **Capstone** oftewel de interdisciplinaire LAS-scriptie herhaalt het Denkademie-proces in het derde studiejaar. Studenten gaan zelfstandiger te werk (met begeleiding van een LAS-docent en vakreferenten die de disciplinaire literatuurlijst en inzichten begeleiden en beoordelen) en presenteren hun bevindingen in een presentatie waarvan het format vrij, want afhankelijk van de gekozen doelgroep, is. Deze scriptie verdiept Digital Humanities-vaardigheden opgedaan tijdens De denkademie en de cursus werkt in de scriptiepresentatie aan vaardigheid 8 voor Nieuwe wegen bewandelen. Samen met COLUU werken we momenteel in een fUSO-project aan een module Wetenschapscommunicatie die in de Capstone-cursus wordt ingezet. We denken o.a. na hoe kennisclips en podcasts kunnen worden gebruikt om de scriptie aan een breed publiek te presenteren.

Bijlage LAS 1: Opbouw van leerlijnen en leerdoelen voor de Bachelor Liberal Arts and Sciences.

- het totaal aan leerdoelen binnen een leerlijn dekt de bijpassende eindterm
- in elke leerlijn is een toename in minstens een van de drie dimensies: complexiteit, zelfstandigheid, en transfer

De student :

Leerlijn	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Bijpassende eindtermen
Methodologie	<ul style="list-style-type: none"> - heeft kennis van de basisbeginselen van de methodologie van verschillende disciplines - kan de methodologie van diverse disciplines vergelijken 	<ul style="list-style-type: none"> - beschouwt de methodologie van eigen discipline kritisch - kan een probleemstelling/ hypothese formuleren - kan een onderzoeksplan opstellen 	<ul style="list-style-type: none"> - kan de kwaliteiten van de methodologie uit diverse disciplines benoemen en vergelijken - kan de waarde en beperkingen van een methodologie in nieuwe situaties aangeven - zelfstandig uitvoeren wetenschappelijke cyclus - rapporteren volgens de normen van een officiële publicatie 	<ul style="list-style-type: none"> - heeft kennis van de wetenschappelijke benaderingswijze die bij de gevolgde cursussen worden gehanteerd (3) - heeft basiservaring met de werkwijze van onderzoekers in de gekozen specialisatie (7) - beschikt over de denk- en redeneervaardigheden die nodig zijn voor adequate wetenschapsbeoefening en –toepassing (9) - werkt zelfstandig en doelgericht, reflecteert op eigen functioneren, is in staat doelen te stellen en keuzes te maken (10)
	<i>General education Multidisciplinair project</i>	<i>Denkacademie Hoofdrichting</i>	<i>Capstone Bacheloreindwerkstuk</i>	<i>Portfolio</i>
Interdiscipli- nariteit	<ul style="list-style-type: none"> - is in staat tot <i>connective thinking</i>: het leggen van verwachte en onverwachte verbanden - heeft inzicht in de relevante vraagstellingen in de verschillende disciplines t.a.v. een bepaald thema en kan deze – in teamverband - in een bredere (maatschappelijke en wetenschappelijke) context plaatsen 	<ul style="list-style-type: none"> - kan vanuit een centraal (actueel) thema de bijdrage van de eigen discipline kritisch beschouwen - is in staat een interdisciplinaire onderzoeksvraag te formuleren - is in staat disciplinaire inzichten te vergelijken op overeenkomsten en verschillen en de verschillen zonnodig te overbruggen door het ontdekken/creëren van <i>commonground</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - is in staat alleen of in teamverband een interdisciplinair onderzoek op te zetten, uit te voeren en te evalueren. 	<ul style="list-style-type: none"> - beschikt over interdisciplinaire onderzoeksvaardigheden (1) - kan een metastandpunt innemen ten aanzien van de relevante disciplines (6) - hanteert de benodigde sociale en communicatieve vaardigheden bij het werken in teams (11) - heeft een open oog voor de wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen (4) - werkt zelfstandig en doelgericht, reflecteert op eigen functioneren, is in staat doelen te stellen en keuzes te maken (10)
	<i>Schrijfacademie Multidisciplinair project</i>	<i>Denkacademie</i>	<i>Capstone</i>	<i>Capstone Portfolio</i>

Vakinhoud	<ul style="list-style-type: none"> - beheerst de leerdoelen en academische doelen van de gevolgd vakken binnen de gekozen disciplines - kent en signaleert de belangrijkste concepten, modellen en theorieën van de bestudeerde disciplines 	<ul style="list-style-type: none"> - kan vakoverstijgende thema's als ethiek, wetenschapsfilosofie, en methodologie toepassen in eigen discipline en vergelijken met andere discipline - beschikt op verdiepend niveau (2) over kennis van en inzicht in de voornaamste theorieën en methoden van de gekozen specialisatie. 	<ul style="list-style-type: none"> - kan een beargumenteerd metastandpunt bepalen en verwoorden t.a.v. eigen discipline en andere disciplines. - kan vakinhoud toepassen in maatschappelijke vraagstukken en andere disciplines, en heeft daarin een actieve opstelling - beschikt over vakinhoudelijke kennis op gevorderd niveau op het gebied van de gekozen specialisatie 	<ul style="list-style-type: none"> - beschikt over kennis van en inzicht in de voornaamste theorieën en methodologische grondslagen van de gekozen specialisatie (2) - heeft een open oog voor de wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen (4) - beschikt over de denk- en redeneervaardigheden die nodig zijn voor adequate wetenschapsbeoefening en –toepassing (9) - werkt zelfstandig en doelgericht, reflecteert op eigen functioneren, is in staat doelen te stellen en keuzes te maken (10)
	<i>General education keuze Multidisciplinair project</i>	<i>Denkacademie Hoofdrichting</i>	<i>Capstone Bacheloreindwerkstuk</i>	<i>Portfolio</i>
Communicatieve vaardigheden	<ul style="list-style-type: none"> - kan een onafhankelijk standpunt ontwikkelen over een actueel maatschappelijk probleem - kan een monodisciplinaire beschrijving geven van een multidisciplinair thema en dit integreren in een multidisciplinaire rapportage of presentatie voor een doelgroep van medestudenten - kan werken in teamverband - kan constructieve feedback geven op werk van medestudenten 	<ul style="list-style-type: none"> - kan een interdisciplinair onderwerp beschrijven in een rapportage en presenteren aan een diverse doelgroep - kan bovenstaande ook in teamverband 	<ul style="list-style-type: none"> - kan zelfstandig een publicatie volgens richtlijnen (bachelor thesis) schrijven binnen eigen hoofdrichting - kan alleen of met medestudenten een interdisciplinair project opzetten en uitvoeren - kan de bevindingen op heldere wijze mondeling en schriftelijk rapporteren. 	<ul style="list-style-type: none"> - hanteert de benodigde sociale en communicatieve vaardigheden bij het werken in teams (11) - is in staat bevindingen op heldere wijze schriftelijk te rapporteren en mondeling te presenteren (8) - werkt zelfstandig en doelgericht, reflecteert op eigen functioneren, is in staat doelen te stellen en keuzes te maken (10)
	<i>Schrijfacademie Multidisciplinair project</i>	<i>Denkacademie</i>	<i>Capstone Bacheloreindwerkstuk</i>	<i>Portfolio</i>
Informatieverwerking	<ul style="list-style-type: none"> - kan bij een vakspecifieke vraag relevante informatie uit diverse bronnen verzamelen, selecteren en analyseren - kan een standpunt ontwikkelen op grond van (semi)-wetenschappelijke bronnen 	<ul style="list-style-type: none"> - kan gevonden informatie uit diverse bronnen toepassen in een nieuwe context / andere discipline - is zich bewust van interpretatieverschillen in terminologieën van verschillende disciplines 	<ul style="list-style-type: none"> - kan zich snel inwerken in concepten en begrippen uit verschillende disciplines - kan publicaties uit verschillende bronnen vinden, begrijpen, en op waarde schatten voor gebruik in een interdisciplinaire setting 	<ul style="list-style-type: none"> - heeft het vermogen zich snel het vocabulaire eigen te maken van een nieuw vakgebied (5) - werkt zelfstandig en doelgericht, reflecteert op eigen functioneren, is in staat doelen te stellen en keuzes te maken (10)
	<i>Multidisciplinair project</i>	<i>Denkacademie Hoofdrichting</i>	<i>Capstone</i>	<i>Portfolio</i>

Bijlage LAS 2: Opbouw van leerlijnen en leerdoelen voor de Bachelor Liberal Arts and Sciences inclusief Digital Humanities

- het totaal aan leerdoelen binnen een leerlijn dekt de bijpassende eindterm
- in elke leerlijn is een toename in minstens een van de drie dimensies: complexiteit, zelfstandigheid, en transfer

De student :

Leerlijn	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Bijpassende eindtermen
Methodologie	<ul style="list-style-type: none"> - heeft kennis van de basisbeginselen van de methodologie van verschillende disciplines - kan de methodologie van diverse disciplines vergelijken 	<ul style="list-style-type: none"> - beschouwt de methodologie van eigen discipline kritisch - kan een probleemstelling/ hypothese formuleren - kan een onderzoeksplan opstellen 	<ul style="list-style-type: none"> - kan de kwaliteiten van de methodologie uit diverse disciplines benoemen en vergelijken - kan de waarde en beperkingen van een methodologie in nieuwe situaties aangeven - zelfstandig uitvoeren wetenschappelijke cyclus - rapporteren volgens de normen van een officiële publicatie 	<ul style="list-style-type: none"> - heeft kennis van de wetenschappelijke benaderingswijze die bij de gevolgde cursussen worden gehanteerd (3) - heeft basiservaring met de werkwijze van onderzoekers in de gekozen specialisatie (7) - beschikt over de denk- en redeneervaardigheden die nodig zijn voor adequate wetenschapsbeoefening en –toepassing (9) - werkt zelfstandig en doelgericht, reflecteert op eigen functioneren, is in staat doelen te stellen en keuzes te maken (10)
	<i>General education Multidisciplinair project</i>	<i>Denkacademie Hoofdrichting</i>	<i>Capstone Bacheloreindwerkstuk</i>	<i>Portfolio</i>
Interdisciplinariteit	<ul style="list-style-type: none"> - is in staat tot <i>connective thinking</i>: het leggen van verwachte en onverwachte verbanden - heeft inzicht in de relevante vraagstellingen in de verschillende disciplines t.a.v. een bepaald thema en kan deze – in teamverband - in een bredere (maatschappelijke en wetenschappelijke) context plaatsen 	<ul style="list-style-type: none"> - kan vanuit een centraal (actueel) thema de bijdrage van de eigen discipline kritisch beschouwen - is in staat een interdisciplinaire onderzoeksvraag te formuleren - is in staat disciplinaire inzichten te vergelijken op overeenkomsten en verschillen en de verschillen zonnodig te overbruggen door het ontdekken/creëren van <i>common ground</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - is in staat alleen of in teamverband een interdisciplinair onderzoek op te zetten, uit te voeren en te evalueren. 	<ul style="list-style-type: none"> - beschikt over interdisciplinaire onderzoeksvaardigheden (1) - kan een metastandpunt innemen ten aanzien van de relevante disciplines (6) - hanteert de benodigde sociale en communicatieve vaardigheden bij het werken in teams (11) - heeft een open oog voor de wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen (4) - werkt zelfstandig en doelgericht, reflecteert op eigen functioneren, is in staat doelen te stellen en keuzes te maken (10)
	<i>Schrijfacademie Multidisciplinair project</i>	<i>Denkacademie</i>	<i>Capstone</i>	<i>Capstone Portfolio</i>

Vakinhoud	<ul style="list-style-type: none"> - beheerst de leerdoelen en academische doelen van de gevolgde vakken binnen de gekozen disciplines - kent en signaleert de belangrijkste concepten, modellen en theorieën van de bestudeerde disciplines 	<ul style="list-style-type: none"> - kan vakoverstijgende thema's als ethiek, wetenschapsfilosofie, en methodologie toepassen in eigen discipline en vergelijken met andere discipline - beschikt op verdiepend niveau (2) over kennis van en inzicht in de voornaamste theorieën en methoden van de gekozen specialisatie. 	<ul style="list-style-type: none"> - kan een beargumenteerd metastandpunt bepalen en verwoorden t.a.v. eigen discipline en andere disciplines. - kan vakinhoud toepassen in maatschappelijke vraagstukken en andere disciplines, en heeft daarin een actieve opstelling - beschikt over vakinhoudelijke kennis op gevorderd niveau op het gebied van de gekozen specialisatie 	<ul style="list-style-type: none"> - beschikt over kennis van en inzicht in de voornaamste theorieën en methodologische grondslagen van de gekozen specialisatie (2) - heeft een open oog voor de wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen (4) - beschikt over de denken- en redeneervaardigheden die nodig zijn voor adequate wetenschapsbeoefening en –toepassing (9) - werkt zelfstandig en doelgericht, reflecteert op eigen functioneren, is in staat doelen te stellen en keuzes te maken (10)
	<i>General education keuze Multidisciplinair project</i>	<i>Denkacademie Hoofdrichting</i>	<i>Capstone Bacheloreindwerkstuk</i>	<i>Portfolio</i>
Communicatieve vaardigheden	<ul style="list-style-type: none"> - kan een onafhankelijk standpunt ontwikkelen over een actueel maatschappelijk probleem - kan een monodisciplinaire beschrijving geven van een multidisciplinair thema en dit integreren in een multidisciplinaire rapportage of presentatie voor een doelgroep van medestudenten - kan werken in teamverband - kan constructieve feedback geven op werk van medestudenten 	<ul style="list-style-type: none"> - kan een interdisciplinair onderwerp beschrijven in een rapportage en presenteren aan een diverse doelgroep - kan bovenstaande ook in teamverband 	<ul style="list-style-type: none"> - kan zelfstandig een publicatie volgens richtlijnen (bachelor thesis) schrijven binnen eigen hoofdrichting - kan alleen of met medestudenten een interdisciplinair project opzetten en uitvoeren - kan de bevindingen op heldere wijze mondeling en schriftelijk rapporteren. 	<ul style="list-style-type: none"> - hanteert de benodigde sociale en communicatieve vaardigheden bij het werken in teams (11) - is in staat bevindingen op heldere wijze schriftelijk te rapporteren en mondeling te presenteren (8) - werkt zelfstandig en doelgericht, reflecteert op eigen functioneren, is in staat doelen te stellen en keuzes te maken (10)
	<i>Schrijfacademie Multidisciplinair project</i>	<i>Denkacademie</i>	<i>Capstone Bacheloreindwerkstuk</i>	<i>Portfolio</i>
Informatieverwerking	<ul style="list-style-type: none"> - kan bij een <u>interdisciplinaire of</u> vakspecifieke vraag relevante informatie uit diverse bronnen verzamelen, selecteren en analyseren - kan een standpunt ontwikkelen op grond van (semi)-wetenschappelijke bronnen 	<p><u>kan zich snel inwerken in een maatschappelijk of wetenschappelijk debat of vraagstuk</u></p> <p>kan gevonden informatie uit diverse bronnen toepassen in een nieuwe context / andere discipline is zich bewust van interpretatieverschillen</p>	<ul style="list-style-type: none"> - kan zich snel inwerken in concepten en begrippen uit verschillende disciplines - kan publicaties uit verschillende bronnen vinden, begrijpen, en op waardeschaten voor gebruik in een interdisciplinaire setting 	<ul style="list-style-type: none"> - heeft het vermogen zich snel het vocabulaire eigen te maken van een nieuw vakgebied (5) - werkt zelfstandig en doelgericht, reflecteert op eigen functioneren, is in staat doelen te stellen en keuzes te maken (10)
	<i>Schrijfacademie</i>	<i>Denkacademie</i>	<i>Capstone</i>	<i>Portfolio</i>

Bijlage LAS 3 Aspecten Digital Humanities die onderdeel kunnen worden van de LAS-kernvakken

a) Digitalevaardigheden

1. De weg te leren vinden in de snelgroeiende beschikbaarheid van digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen.
2. Algoritmisches/modelmatig leren denken: een fundamenteel begrip van het feit dat data en processen geabstraheerd en geformaliseerd worden.
3. Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt.
4. Het vermogen hebben om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren, en hypothesen statistisch te kunnen toetsen.

b) Het doen van onderzoek in een digitale wereld

5. Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context
6. Methodologisch reflecteren: het begrijpen van mogelijkheden en beperkingen voor het eigen vakgebied, speciaal in relatie tot andere methodologische perspectieven.
7. Nieuwe metatheoretische inzichten verkrijgen over de paradigmatische verschuivingen die als gevolg van al deze ontwikkelingen binnen de geesteswetenschappen optreden.

c) Nieuwe wegenbewandelen

8. Vertrouwd raken met nieuwe onderzoeks- en publicatievormen en de bijbehorende conventies en jargon.
9. Nieuwe onderzoeksobjecten bestuderen binnen de eigen discipline.
10. Onderzoek doen naar de invloed van digitalisering op de maatschappij (zoals de gevolgen van overal en overvloedig beschikbare informatie en de invloed van sociale media). Dit type onderzoek kan beschouwd worden als een eigen discipline.

Gespreksverslag met Liberal Arts and Sciences

28 maart

i.a.v. Iris van der Tuin, Merel van Goch, Timothy Bland (LAS), Pim Huijnen (commissie)

De opleiding is samen met TCS onderdeel van de School Liberal Arts. Naast het volgen van een eigen kerncurriculum spreiden de studenten zich uit over de hele universiteit voor hun *general education*, hoofdrichting en vrije ruimte. De opleiding kent een eigen leerlijn informatieverwerking, waarin elementen van DH verwerkt kunnen worden. Verdere aanraking met DH is aan de andere opleidingen van GW en andere faculteiten.

De opleiding gaat met de hoofdrichtingsadviseurs in gesprek over wat minimale vaardigheden zijn op het gebied van DH om disciplinair uit de voeten te kunnen. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat het uitstroomprofiel per student zo verschillend is dat DH weinig 'algemeen' aan de orde (kunnen) komen. Zeker omdat ook veel studenten de Bètakant kiezen.

In het kerncurriculum van LAS leren studenten de weg vinden in een wereld van digitale data en online presentatievormen, technische zelfredzaamheid, kritische reflectie op digitalisering en worden zij vertrouwd met off- en online onderzoeks- en publicatievormen.

Het zou interessant voor studenten kunnen zijn om de DH op te zoeken voor presentatievormen, bijvoorbeeld bij scripties, zoals podcasts en kennisclips en andere vormen die nu mogelijk zijn. De opleiding heeft hiervoor een module 'wetenschapscommunicatie' ontwikkeld als onderdeel van de LAS-scriptie.

De *Denkacademie* is een cursus waarbij studenten vanuit data en inzichten nadenken over disciplines, die niet als statistische kolommen weer te geven zijn, maar in beweging zijn.

Het voorstel dat de opleiding richting de DH-commissie heeft gedaan is vanaf 17-18 implementeerbaar en wordt nu opgenomen in het toetsplan (leerlijn informatieverwerking).

Literatuurwetenschap

Geen document van de opleiding

Gespreksverslag met Literatuurwetenschap

6 maart

i.a.v. Frank Brandsma, Jeroen Salman (Literatuurwetenschap), Gerrit Bloothoof (commissie)

De opleiding vindt het onterecht een sterker accent op DH te leggen dan op andere onderdelen van cursussen en wil geen aparte leerlijn ontwikkelen voor DH, maar vindt het van belang een zekere bewustwording te creëren bij studenten over wat er allemaal mogelijk is op digitaal gebied. Zo kunnen DH onder andere aan bod komen in de cursus *Republic of Letters*, waarbinnen op verschillende soorten onderzoek gereflecteerd wordt. Het idee is dan dat studenten zich bewust worden van wat er mogelijk is op dit gebied en zich met een keuzecursus verder kunnen verdiepen. Het zou het beste zijn als deze keuzecursus in samenwerking met andere opleidingen wordt opgezet, maar bestaat uit opleidingsspecifieke werkgroepen.

Digitale technieken die men zou willen voor hedendaags onderzoek in dit vakgebied bestaan nog niet. Als je met technieken aan de slag gaat, stap je terug in het verleden. Er was enige tijd terug een trend in het vak die sociaalwetenschappelijke technieken promoveerde, maar die is nu afgezwakt. Het onderzoek dat nu gedaan wordt is veelal kwalitatief en zo ook het onderwijs. Onderzoek naar auteursherkenning (digitale stilistiek) is moeilijk in cursussen te integreren.

Het is belangrijk om af te stemmen wat er in de bachelor aan DH gebeurt en in de (R)MA-fase.

De opleiding gaat nadenken over de beschikbare corpora, maar heeft voor hedendaagse literatuur vaak te maken met copyrightproblemen. Nederlab komt op dit moment vrij weinig aan bod in het onderwijs, maar zou hier wel in thuishoren. De ontwikkelaars daarbij betrekken is essentieel.

Er is een kleine groep specialisten op gebied van DH; docenten zijn er niet allemaal op bekwaamd. Het wordt gezien als een hyperspecialisme. Als de docent DH gebruikt in zijn/haar onderzoek is het eenvoudiger in het onderwijs van die docent te integreren dan als dat niet het geval is.

Media en cultuur

	Basispakket 1	Vertellen en verbeelden		Geschiedenis van het medialandschap		Onderzoeksmethoden media- en cultuurwetenschappen		Intermedialiteit	
A	Digitale vaardigheden	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?
1	De weg te leren vinden in de snel groeiende beschikbaarheid van digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen	niet						wel	Studenten maken kennis met de online zoeksystemen van de bibliotheek aan de hand van LibGuides
2	Algoritmisch/modelmatig leren denken: een fundamenteel begrip van het feit dat data en processen geabstraheerd en geformaliseerd worden	niet						niet	
3	Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt	niet						wel	Zie 1. Studenten voeren verschillende zoekopdrachten uit.
4	Het vermogen hebben om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren, en hypothesen statistisch te kunnen toetsen	niet						niet	
B	Het doen van onderzoek in een digitale wereld								
5	Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context	niet						niet	
6	Methodologisch reflecteren: het begrijpen van mogelijkheden en beperkingen voor het eigen vakgebied, speciaal in relatie tot andere methodologische perspectieven	wel	Enigszins. Studenten analyseren een game en leren dat het zelf spelen van die game een relevante onderzoeksmethode is.					niet	
7	Nieuwe metatheoretische inzichten verkrijgen over de paradigmatische verschuivingen die als gevolg van al deze ontwikkelingen binnen de geesteswetenschappen optreden	niet						wel	Theoretische reflectie adhv het concept intermedialiteit dat het mogelijk maakt om wisselwerkingen tussen media en daardoor ook nieuwe mediavormen te bestuderen
C	Nieuwe wegen bewandelen								
8	Vertrouwd raken met nieuwe onderzoeks- en publicatievormen en de bijbehorende conventies en jargon	niet						niet	
9	Nieuwe onderzoeksobjecten bestuderen binnen de eigen discipline	niet						wel	Nadruk in deze cursus ligt op de convergentie tussen allerlei verschillende media en hoe hierdoor nieuwe vormen (en dus ook onderzoeksobjecten) ontstaan.
10	Onderzoek doen naar de invloed van digitalisering op de maatschappij (zoals de gevolgen van overal en overvloedig beschikbare informatie en de invloed van sociale media). Dit type onderzoek kan beschouwd worden als een eigen discipline	wel	Studenten komen in aanraking met de invloed van digitale media en digitalisering op de manier waarop zowel mediaproductanten als mediaconsumenten verhalen vertellen					wel	Een van de belangrijke invloeden op het vervagen van grenzen tussen media is digitalisering. Hier wordt in de hoorcolleges aandacht aan besteed.

Addendum bij het adviesrapport De computationele wending

	Basispakket 2	Inleiding Film		Inleiding Nieuwe media en digitale cultuur		Inleiding Televisie		Inleiding Theater en dans	
A	Digitale vaardigheden	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?
1	De weg te leren vinden in de snel groeiende beschikbaarheid van digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen	wel	In de cursus is een Digital Humanities sessie waarin kennis wordt gemaakt met Delpher (hoe zit collectie in elkaar, wat zijn beperkingen, student doet zelf een klein krantenonderzoekje). Student werkt met CinemaContext online database. Hoe werkt deze? Wat is verschil met Google?	Wel	Studenten maken één van de weken een vlog over een concept uit de cursus			niet	
2	Algoritmisch/modelmatig leren denken: een fundamenteel begrip van het feit dat data en processen geabstraheerd en geformaliseerd worden	niet		niet		niet		niet	
3	Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt	Wel	Zie hierboven. Leren werken met Delpher en CinemaContext Online	Wel	Zie hierboven (vlogs)			niet	
4	Het vermogen hebben om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren, en hypothesen statistisch te kunnen toetsen	niet		niet		niet		niet	
B	Het doen van onderzoek in een digitale wereld								
5	Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context	wel	Reflectie op digitaal zoeken adhv Broersma 'Nooit meer bladeren'	?	Weet niet goed wat hiermee bedoeld wordt.			niet	
6	Methodologisch reflecteren: het begrijpen van mogelijkheden en beperkingen voor het eigen vakgebied, speciaal in relatie tot andere methodologische perspectieven	wel	Reflectie op Delpher en CinemaContext online. Wat zijn beperkingen?	Niet				niet	
7	Nieuwe metatheoretische inzichten verkrijgen over de paradigmatische verschuivingen die als gevolg van al deze ontwikkelingen binnen de geesteswetenschappen optreden	niet		wel	Het vak gaat uiteraard veel over een gedigitaliseerde samenleving en de rol die verschillende "nieuwe"/"digitale" media spelen in sociale, culturele, economische, en politieke veranderingsprocessen. Daarbij wordt er ook gereflecteerd op hoe deze ontwikkelingen			niet	
C	Nieuwe wegen bewandelen								
8	Vertrouwd raken met nieuwe onderzoeks- en publicatievormen en de bijbehorende conventies en jargon	niet		Niet				niet	
9	Nieuwe onderzoeksobjecten bestuderen binnen de eigen discipline	niet		Wel	Studenten wordt gevraagd om een recensie te schrijven van een nieuw media object. Hievoor wordt een soort eerste lijst met canonwerken gehanteerd maar worden studenten ook gestimuleerd om hun eigen object te bestuderen.			niet	
10	Onderzoek doen naar de invloed van digitalisering op de maatschappij (zoals de gevolgen van overal en overvloedig beschikbare informatie en de invloed van sociale media). Dit type onderzoek kan beschouwd worden als een eigen discipline	niet		Wel	Daar gaat dit vak volledig over			niet	

Addendum bij het adviesrapport De computationele wending

	Verdiepingspakket Film- en mediacultuur	Titel cursus: Hollywood and Beyond		Titel cursus: Film, publiek en consumptie cultuur		Titel cursus: Nederlandse filmcultuur		Titel cursus: Spaces and screens		Practica	
A	Digitale vaardigheden	wel/nie t	hoe?	wel/nie t	hoe?	wel/nie t	hoe?	wel/nie t	hoe?	wel/nie t	hoe?
1	De weg te leren vinden in de snel groeiende beschikbaarheid van digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen	wel	Er wordt gewerkt met cinematics tool. In toekomst wellicht AV Researcher XL	wel	Er wordt uitgebreid gewerkt met digitale archieven (Media History Digital Library) & inzetten van Ngram viewers voor eigen onderzoek (Project Arc Light).	wel	Vanaf 2017-18 wordt er gewerkt met o.a. Texcavator en AV Researcher XL	niet		wel	leren selecteren van beeldmateriaal + maken van digitaal audiovisueel product
2	Algoritmisch/modelmatig leren denken: een fundamenteel begrip van het feit dat data en processen geabstraheerd en geformaliseerd worden	niet		niet		niet		niet		niet	
3	Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt	wel	zie 1	wel	zie 1	wel	zie 1	niet		wel	Selecteren van beeldmateriaal + maken van online televisieel product
4	Het vermogen hebben om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren, en hypothesen statistisch te kunnen toetsen	niet		niet		wel	Maken van grafieken.	niet		niet	
B	Het doen van onderzoek in een digitale wereld										
5	Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context	niet		wel	Tot 2016-2017 onderwerp van deze cursus	wel	Per 2017-2018 onderwerp van deze cursus	niet		niet	
6	Methodologisch reflecteren: het begrijpen van mogelijkheden en beperkingen voor het eigen vakgebied, speciaal in relatie tot andere methodologische perspectieven	niet		niet		niet		niet		niet	
7	Nieuwe metatheoretische inzichten verkrijgen over de paradigmatische verschuivingen die als gevolg van al deze ontwikkelingen binnen de geesteswetenschappen optreden	niet		niet		niet		wel	Theoretische reflectie adhv concept 'dispositief', aandacht voor netwerkanalyses	niet	
C	Nieuwe wegen bewandelen										
8	Vertrouwd raken met nieuwe onderzoeks- en publicatievormen en de bijbehorende conventies en jargon	niet		niet		wel	Per 2017-2018 blogposts schrijven voor publieksite over NL bioscoopcultuur	niet		niet	
9	Nieuwe onderzoeksobjecten bestuderen binnen de eigen discipline	niet		wel	richt zich op nieuw onderzoeksveld binnen cinema history	niet		wel	Spaces and screens richt zich op objecten voorbij een beperkte notie van 'film' door de aandacht te verbreden naar schermmedia	niet	
10	Onderzoek doen naar de invloed van digitalisering op de maatschappij (zoals de gevolgen van overal en overvloedig beschikbare informatie en de invloed van sociale media). Dit type onderzoek kan beschouwd worden als een eigen discipline	niet		niet		niet		wel	Cursus richt op de rol van digitalisering in onze mediacultuur: onderzoeksobjecten, theorie en concepten en methode in de cursus gaan over invloed digitalisering op film- en medialandschap	niet	

Verdiepingspakket Nieuwe Media en Digitale Cultuur		Titel cursus: Computergames in context		Titel cursus: Playful Media Cultures		Titel cursus: Participatiecultuur		Titel cursus: Nieuwe mediafilosofie		Practica: Dataschool	
		wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?
A	Digitale vaardigheden										
1	De weg te leren vinden in de snel groeiende beschikbaarheid van digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen	wel	We maken in de cursus gebruik van Let's Play video essays als manier om onderzoek te presenteren.	niet		?		niet		wel	Tutorials voor MS Excel, R, Python, text analysis, Gephi, Tableau
2	Algoritmisch/modelmatig leren denken: een fundamenteel begrip van het feit dat data en processen geabstraheerd en geformaliseerd worden	niet		niet		?		niet		niet	
3	Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt	niet		niet		?		niet		wel	Tutorials voor MS Excel, R, Python, text analysis, Gephi, Tableau
4	Het vermogen hebben om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren, en hypothesen statistisch te kunnen toetsen	niet		niet		?		niet		wel	Gephi voor netwerkanalyse en Tableau voor data-analyse
B	Het doen van onderzoek in een digitale wereld										
5	Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context	niet		wel	We're incorporating aspects of discourse analysis and comparative textual analysis working with digital corpora such as YouTube videos or Instagram profiles and thereby discuss the affordances of these platforms and the contingencies of selecting and finding material from online sources	?		niet		wel	Onderzoeksopzet en onderzoeksrapport
6	Methodologisch reflecteren: het begrijpen van mogelijkheden en beperkingen voor het eigen vakgebied, speciaal in relatie tot andere methodologische perspectieven	wel	We besteden aandacht aan de notie van spel als onderzoeksmethode om de complexiteit van games bloot te leggen. Studenten lezen een nieuw textbook over textual analysis van games (Fernandez-Vara 2015)	wel	The course focuses on discourse analysis and comparative content analysis but we discuss differences compared to more genuinely digital methods, particularly netnography	?		niet		wel	Reflectie op gebruikte tools (zie hierboven)
7	Nieuwe metatheoretische inzichten verkrijgen over de paradigmatische verschuivingen die als gevolg van al deze	wel	We hebben onlangs een artikel afgerond over play as method en een nieuw hoofdstuk geschreven over het onderwerp voor	wel	We discuss the role of play and games as a paradigm for creation and usage practices throughout media history	?		niet		wel	Van toepassing in het licht van reflectie op de beperkingen van de onderzoeksmethode in het de

Addendum bij het adviesrapport De computationele wending

	ontwikkelingen binnen de geesteswetenschappen optreden		de nieuwe versie van de NMDC methodenreader (nu nog voor de MA, maar we refereren er naar in de BA). We spreken in de cursus over het belang van ludoliteracy (Zagal,		but not particularly with reference to digital methods						onderzoeksopzet en het onderzoeksrapport dat studenten schrijven
C	Nieuwe wegen bewandelen										
8	Vertrouwd raken met nieuwe onderzoeks- en publicatievormen en de bijbehorende conventies en jargon	wel	We maken in de cursus gebruik van Let's Play video essays als manier om onderzoek te presenteren.	niet		?		niet		wel	Inherent onderdeel van het practicum
9	Nieuwe onderzoeksobjecten bestuderen binnen de eigen discipline	niet		wel	Not really 'new' research objects but some of the sessions (and paper topics) deal with identity performance on social media, playfulness in software/app creation and digital games	?		niet		wel	Inherent onderdeel van het practicum
10	Onderzoek doen naar de invloed van digitalisering op de maatschappij (zoals de gevolgen van overal en overvloedig beschikbare informatie en de invloed van sociale media). Dit type onderzoek kan beschouwd worden als een eigen discipline	wel	We spreken in de cursus over het belang van ludoliteracy (Zagal, 2010)	niet		?		niet		wel	Inherent onderdeel van het practicum

Addendum bij het adviesrapport De computationele wending

	Verdiepingspakket Theater- en danscultuur	Titel cursus: Nederlandse- theater en danscultuur		Titel cursus: Audience and spectatorship		Titel cursus: Performers		Titel cursus: Dramaturgie en scenografie		Practica	
A	Digitale vaardigheden	wel/nie t	hoe?	wel/nie t	hoe?	wel/nie t	hoe?	wel/nie t	hoe?	wel/nie t	hoe?
1	De weg te leren vinden in de snel groeiende beschikbaarheid van digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen	wel	Kennismaking met digitale TIN collectie van de UvA. Kennismaking met de Dramaturgie Database. Leren werken met andere online catalogi (in relatie tot analoge archieven. Leren zoeken met Google Scholar.	wel	Online literatuur zoeken	wel	Online literatuur zoeken	wel	Online literatuur zoeken. Leren werken met de Dramaturgie Database.	niet	
2	Algoritmisch/modelmatig leren denken: een fundamenteel begrip van het feit dat data en processen geabstraheerd en geformaliseerd worden	niet		niet		niet		niet		niet	
3	Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt	wel	zie 1	wel	zie 1	wel	zie 1	wel	zie 1	niet	
4	Het vermogen hebben om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren, en hypothesen statistisch te kunnen toetsen	niet		niet		niet		niet		niet	
B	Het doen van onderzoek in een digitale wereld										
5	Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context	niet		niet		niet		niet		niet	
6	Methodologisch reflecteren: het begrijpen van mogelijkheden en beperkingen voor het eigen vakgebied, speciaal in relatie tot andere methodologische perspectieven	niet		niet		niet		niet		niet	
7	Nieuwe metatheoretische inzichten verkrijgen over de paradigmatische verschuivingen die als gevolg van al deze ontwikkelingen binnen de geesteswetenschappen optreden	niet		niet		niet		niet		niet	
C	Nieuwe wegen bewandelen										
8	Vertrouwd raken met nieuwe onderzoeks- en publicatievormen en de bijbehorende conventies en jargon	wel	Zelf bijdragen aan de Dramaturgie Database	niet		niet		wel	Zelf bijdragen aan de Dramaturgie Database	wel	Schrijven voor websites van culturele partners. Voorzichtige kennismaking met online kunstcritiek.
9	Nieuwe onderzoeksobjecten bestuderen binnen de eigen discipline	niet		wel	ja, in de zin van de notie van 'spectatorship' bestuderen voorbij het theater, maar niet in relatie tot digital humanities	wel	ja, in de zin van de notie van 'performer' bestuderen voorbij de context van het theater, maar niet per se in relatie tot digital humanities	niet		niet	
10	Onderzoek doen naar de invloed van digitalisering op de maatschappij (zoals de gevolgen van overal en overvloedig beschikbare informatie en de invloed van sociale media). Dit type onderzoek kan beschouwd worden als een eigen discipline	niet		niet		wel	enigszins, er wordt aandacht besteed aan het effect van digitale technologieën op de verschijning van de acteur	niet		niet	

Addendum bij het adviesrapport De computationele wending

	Verdiepingspakket Televisie	Titel cursus: Televisiegeschiedenis online		Titel cursus: Televisieproductie		Titel cursus: Television in transition		Titel cursus: Televisiegenres		Practica	
A	Digitale vaardigheden	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?	wel/niet	hoe?
1	De weg te leren vinden in de snel groeiende beschikbaarheid van digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen	wel	toegang tot gedigitaliseerd materiaal + selectie van digitaal audiovisueel beeldmateriaal en rol digitalisering staan centraal in deze cursus	wel	kritisch zoeken naar wetenschappelijke literatuur in de bibliotheek, o.a. kritische analyse van Google Scholar	niet				wel	leren selecteren van beeldmateriaal + maken van digitaal audiovisueel product (= video essay)
2	Algoritmisch/modelmatig leren denken: een fundamenteel begrip van het feit dat data en processen geabstraheerd en geformaliseerd worden	wel	in werkcolleges maken studenten een dwarsdoorsnede (schematisch) van zoekmachines zoals YouTube + studenten lezen literatuur hierover + deelname aan twee computerpractica	niet		niet				niet	
3	Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt	wel	studenten leren werken met Euscreen, AVresearcher XL en CLARIAH-Media Suite en daarnaast kritisch omgaan met digitale tools, ze leren ook kritisch kijken naar YouTube en Vimeo	niet		niet				wel	Selecteren van beeldmateriaal + maken van online televisieel product
4	Het vermogen hebben om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren, en hypothesen statistisch te kunnen toetsen	wel	enigszins: de zoekmachine AVResearcher XL maakt kwantitatieve analyse mogelijk van het televisie- archief en ondertitels, dus stunderen leren ook kritisch (geesteswetenschappelijk) te kijken naar frequenties/percentages in context van het archief	niet		niet				niet	
B Het doen van onderzoek in een digitale wereld											
5	Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context	wel	rol van digitalisering in televisiehistoriografisch onderzoek staat centraal in deze cursus	niet		wel	digitale televisie en user-generated content staan centraal in deze cursus			niet	
6	Methodologisch reflecteren: het begrijpen van mogelijkheden en beperkingen voor het eigen vakgebied, speciaal in relatie tot andere methodologische perspectieven	wel	rol van digitalisering in televisiehistoriografisch onderzoek staat centraal in deze cursus	niet		niet				niet	
7	Nieuwe metatheoretische inzichten verkrijgen over de paradigmatische verschuivingen die als gevolg van al deze ontwikkelingen binnen de geesteswetenschappen optreden	wel	toekomst van televisiehistoriografisch onderzoek en van Digital Humanities staan centraal in deze cursus	niet		wel	transitie televisie in digitale context staat centraal deze cursus			wel	maken van online televisieel product dat maatschappelijk relevant is (in samenwerking met maatschappelijke partners) waardoor studenten dus deelnemen aan het maatschappelijke debat
C Nieuwe wegen bewandelen											

Addendum bij het adviesrapport De computationele wending

8	Vertrouwd raken met nieuwe onderzoeks- en publicatievormen en de bijbehorende conventies en jargon	wel	studenten bestuderen online archieven en innovatieve tools voor archief-onderzoek	niet		niet				niet		
9	Nieuwe onderzoeksobjecten bestuderen binnen de eigen discipline	niet		niet		niet				niet		
10	Onderzoek doen naar de invloed van digitalisering op de maatschappij (zoals de gevolgen van overal en overvloedig beschikbare informatie en de invloed van sociale media). Dit type onderzoek kan beschouwd worden als een eigen discipline	wel	toekomst van televisiehistoriografisch onderzoek en van Digital Humanities staan centraal in deze cursus	niet		wel	transitie televisie in digitale context staat centraal deze cursus			niet		

		Titel cursus:Onderzoeksseminar	
A	Digitale vaardigheden	wel/niet	hoe?
1	De weg te leren vinden in de snel groeiende beschikbaarheid van digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen	niet	
2	Algoritmisch/modelmatig leren denken: een fundamenteel begrip van het feit dat data en processen geabstraheerd en geformaliseerd worden	niet	
3	Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt	niet	
4	Het vermogen hebben om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren, en hypothesen statistisch te kunnen toetsen	wel	In de hoorcolleges staan we heel kort til bij kwantitatieve analyse en hypothese-toetsing, maar dan vooral om er kwalitatieve analyse tegen af te zetten
B	Het doen van onderzoek in een digitale wereld		
5	Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context	wel	in algemene termen in hoorcollege + afhankelijk van individueel onderwerp van BA EWS
6	Methodologisch reflecteren: het begrijpen van mogelijkheden en beperkingen voor het eigen vakgebied, speciaal in relatie tot anderemethodologischeperspectieven	wel	in algemen termen in hoorcollege + afhankelijk van individueel onderwerp van BA EWS

Gespreksverslag met Media en cultuur

30 maart

i.a.v. Sigrid Merx, Laura Copier, Maike van 't Laer (Media en cultuur), Gerrit Bloothoof, Hugo Quené (commissie)

Er is geen bestaand beleid binnen de opleiding op gebied van DH. Het Excelbestand representeert een inventarisatie binnen elke cursus, maar er bestaat nog geen leerlijn over cursussen heen. Als hier beleid op gemaakt moet worden, loopt dit via de onderwijsdirecteur. Op dit moment wordt er binnen de opleiding nog geen breed gesprek over gevoerd, maar het zou goed zijn als dit wel gebeurt, zodat duidelijk wordt of en hoe Media en cultuur vorm wil geven aan DH.

Door het uiteenlopen van de onderwerpen van de verdiepingspakketten zouden DH erg gedifferentieerd moeten worden. Digitalisering is een belangrijk onderwerp door de gehele bachelor heen, maar deze inhoudelijke aandacht gaat niet per definitie altijd gepaard met aandacht voor methoden en vaardigheden op het gebied van digitalisering.

Het VP Film en Televisie werkt steeds meer met DH tools, maar de andere VPs nauwelijks of niet. Ieder VP kent een practicum als profilering voor de student. Het practicum van het VP Nieuwe Media is ingericht naar de Utrecht Data School.

Er komt weinig kwantitatief onderzoek aan bod in het programma: dit is een bewuste keuze, want het was er ooit wel (in de vorm van receptie/publieksonderzoek). De afweging was toen dat één cursus onvoldoende was om studenten te bekwamen op dit gebied en aangezien het onderzoek traditioneel kwalitatief van aard is, is een cursus met kwantitatieve vaardigheden geschrap. De profilering van de opleiding is langs de kwalitatieve lijn (ook ter onderscheid met CIW).

Studenten lijken daarnaast weinig interesse in kwantitatieve methoden te hebben. De inschatting is dat er onder docenten weinig animo is om studenten binnen de beperkte ruimte van de opleiding in kwantitatieve methoden te onderwijzen. Met het oog op het beroepsperspectief zijn dergelijke vaardigheden in een heleboel gevallen ook niet noodzakelijk. Wel zouden studenten faculteitsbreed de gelegenheid moeten krijgen zich in zulke vaardigheden te scholen.

Lang niet alle docenten gebruiken DH in hun onderzoek, daarom ook weinig DH in het onderwijs. Of docentprofessionalisering nodig is, moet nog in kaart gebracht worden, maar de kans is groot dat training op sommige punten nodig zou zijn.

Er is weinig tijd in het curriculum voor een leerlijn DH, zoals er een leerlijn digitaal archiefonderzoek. Daarvoor zou een ander onderdeel moeten wijken uit het programma.

Achtergrond in DH kan meerwaarde zijn binnen het professionele veld van media en cultuur, maar zeker niet per definitie. Daarvoor is het veld en de werkzaamheden daarbinnen simpelweg te divers. Er is al een erg goede link vanuit de masters naar het werkveld, maar daarbij komen DH weinig aan de orde. Studenten zouden moeten weten hoe DH bijdraagt aan hun kansen op de arbeidsmarkt om een goede keuze in vakken te maken. Dit zou nader onderzocht moeten worden.

Muziekwetenschap

Binnen de Muziekwetenschap zijn er enkele deelgebieden die volop gebruikmaken van dat wat we tot de *digital humanities* mogen rekenen. Het betreft hier echter deeldisciplines die niet binnen het reguliere BA-programma Muziekwetenschap aan bod komen. Er zijn evenwel duidelijke relaties met instellingen waarbinnen deze disciplines vertegenwoordigd zijn, en met weinig moeite kan binnen de informatieverzorging rond onze opleiding hiernaar duidelijker verwezen worden.

Zo zouden studenten met meer nadruk gewezen kunnen worden op het onderwijs en het onderzoek van dr. Frans Wiering, die bij Informatica diverse muziekprojecten heeft lopen (betreffende *music information retrieval*, *computational musicology* en *music technology for games and virtual worlds*). Op vergelijkbare wijze kunnen de banden met het Meertens Instituut duidelijker tot uitdrukking worden gebracht en kan zo extra aandacht worden gevestigd op de digitale liederenbank die aldaar wordt onderhouden.

Binnen de BA-opleiding Muziekwetenschap zijn de *digital humanities* het sterkst vertegenwoordigd binnen de cursussen uit het verdiepingspakket *Muziek en media*. Hier wordt veelal gewerkt met software als rip-programma's, clip converter, mac you tube downloader, en non-lineaire videomontagesoftware (NLEs) om soundtracks bij film scènes te maken. Uit nood wordt doorgaans gebruik gemaakt van gratis software zoals Windows Movie Maker of iMovie; het zou de faculteit (en de opleiding) sieren als studenten, bijvoorbeeld via Surfspot, gebruik konden maken van meer professionele tools zoals Final Cut Pro en Adobe Premiere.

In andere – en ook muziekhistorische – cursussen zou het gebruik van een muzieknotatieprogramma zeer zinvol zijn. Het zou mooi zijn als al onze studenten in staat zouden zijn hun muziekvoorbeelden en partituurfragmenten digitaal op te maken. Daarvoor zou een licentie voor het gebruik van Sibelius of Finale zeer geëigend zijn.

Binnen de overige cursussen wordt uiteraard gewerkt met de benodigde middelen om digitale materialen te zoeken binnen en buiten de universiteitsbibliotheek. Het analyseren van *big data* is iets dat meer gebeurt in de deeldisciplines van Informatica, dan binnen ons meer historisch georiënteerd programma. Wel kunnen we ons goed voorstellen dat studenten geïnteresseerd zouden kunnen zijn in een academische contextcursus die een vak als statistiek op een voor de geesteswetenschappen toepasselijke wijze inzichtelijk maakt.

Gespreksverslag met Muziekwetenschap

21 maart

i.a.v. Eric Jas, Michiel Kamp (Muziekwetenschap), Gerrit Bloothoofd, Els Stronks (commissie)

DH lijken op het eerste gezicht weinig aan bod te komen in de major. Er zitten geen kwantitatieve analysemethoden in het programma, hoewel deze wel relevant zouden kunnen zijn. DH is vooral belegd bij Informatica (Frans Wiering), maar studenten zijn niet snel bereid daar cursussen te gaan volgen of voldoen niet aan de ingangseisen. De beheersing van wiskunde is dan het probleem.

Er bestaat een softwarelicentieprobleem voor digitale notatie (Sibelius): het is nu zeer beperkt, waardoor het niet inzetbaar is in het onderwijsprogramma. Er wordt veelal gebruik gemaakt van gratis programma's, waaronder video-editingtools, zoekmachines, digitaal beeld en geluid, YouTube. Licenties als Logic zijn niet beschikbaar, maar wel gewenst.

Er is weinig ruimte in het programma voor DH en nu zijn ook de ACCs meer inhoudelijk geworden. De opleiding vraagt zich dan ook af hoe zij DH meer in zouden kunnen bouwen, maar maakt de aantekening dat onderwijs in DH ook een kwestie van profilering is. Het zou een logische optie zijn om DH meer in de ACC te integreren, zodat er in de verdiepingspakketten op verder gebouwd zou worden.

Studenten maken gebruik van online cursussen als extra ondersteuning om bijvoorbeeld noten te leren lezen. Dit maakt echter geen algemeen deel uit van cursussen en de stof gaat al snel meer de Gamma/Bètaregionen in door de aard van de inhoud. Er is dan ook een doorstroming van studenten van uit Bèta die cursussen volgen bij GW, maar dit is andersom nauwelijks het geval.

De opleiding zou pleiten voor één GW-brede cursus over DH waar bijvoorbeeld statistiek en andere generieke vaardigheden aan bod komen. Deze cursus zou verplicht moeten zijn voor alle studenten, niet als inruiling van een majorvak, maar bijvoorbeeld een ACC of uit de vrije ruimte. In een dergelijke cursus zou aandacht moeten zijn voor hoe kwantitatieve benaderingen een goede aanvulling kunnen zijn op de traditionele kwalitatieve benadering. Daarbij moet de stof in deze cursus niet te ver van de inhoud af staan om voor studenten relevant te blijven.

Nederlandse taal en cultuur

Op verzoek van de adviescommissie Digital Humanities wordt in dit stuk een overzicht gegeven van de stand van zaken op het gebied van DH en kwantitatieve methoden in het curriculum van de BA- opleiding Nederlandse Taal en Cultuur. Voor DH maken we onderscheid tussen enerzijds data(bases) leren kennen en ontsluiten, en anderzijds data bewerken, het laatste veelal met behulp van kwantitatieve technieken. Vanwege dat onderscheid wordt de stand van zaken met betrekking tot kwantitatief onderzoek in het curriculum eerst apart besproken.

A. Kwantitatief onderzoek in het huidige curriculum

Kwantitatieve methoden komen op receptieve wijze aan bod in de volgende cursussen:

Kwantitatieve onderzoeksmethoden				
	Blok 1	Blok 2	Blok 3	Blok 4
BP1		Tekst&Discourse		
BP2			Instrueren&Overtuigen	
VP1				Stilistiek
VP2				
VP3			Begrijpend lezen	
Jaar 3			Corpusonderzoek (vanaf 2018)	

- In de eerstejaarscursus Tekst en Discourse komen de grondbeginselen van empirisch (kwantitatief) onderzoek vooral in receptieve zin aan de orde, door het lezen van enkele experimentele onderzoeksartikelen. Deze methode van onderzoek wordt niet expliciet gedoceerd.
- In de eerstejaars cursus Instrueren en Overtuigen voeren studenten een kleinschalig experimenteel onderzoek uit, maar ze hoeven de verschillen tussen de testversies niet te kunnen toetsen m.b.v. statistiek.
- In de tweedejaarscursus Stilistiek voeren de studenten zelfstandig een kleinschalig corpusonderzoek uit. Er wordt geen gebruik gemaakt van statistische technieken. Deze cursus werd de afgelopen jaren niet geflankeerd door andere (meer) kwantitatief georiënteerde cursussen, waardoor het vrijwel onmogelijk was de studenten, naast de inhoud, ook statistische kennis bij te brengen.
- In de cursus Begrijpend lezen (VP3) hoeven de studenten niet zelf statistische analyses uit te voeren, maar het zou handig zijn als ze makkelijker de artikelen van effectstudies kunnen lezen doordat ze bekender zijn met het aflezen van t-, F-, p-waarden e.d., kortom dat ze meer receptieve kennis van statistiek hebben.

Over het algemeen wordt het gemis aan kennis van en ervaring met het gebruik van kwantitatieve onderzoeksmethoden als een lacune ervaren, vooral bij de cursussen 'Stilistiek' en 'Begrijpend lezen' (beide zie boven), en bij communicatiekundige eindwerkstukken. Eindwerkstukken op het gebied van taalbeheersing/communicatie zijn moeizaam vanwege het gebrek aan statistische kennis en vaardigheden: er is veel bijspijkerwerk nodig. De gevolgen hiervan zijn ook voelbaar in de Educatieve Master¹, de master Communicatie & Organisatie² en de master Neerlandistiek³. Kortom, de studenten zijn op dit punt onvoldoende voorbereid op het schrijven van een eindwerkstuk waarbij kwantitatieve methoden worden gebruikt, en dat geldt ook voor de aansluiting op sommige masters. Deze problemen hebben bij de recente BA-herziening geleid tot de volgende maatregelen.

- De twee eerstejaars cursussen TBH gaan een groter aandeel kwantitatief onderzoek bevatten, inclusief training in SPSS, zodat alle studenten BA NED - die immers allemaal de Educatieve master moeten kunnen gaan volgen - basale kennis hebben op dit gebied;
- Taalbeheersing-/Communicatiekunde-onderdelen, en daarmee van kwantitatieve methoden, krijgen een grotere plaats in het curriculum, m.n. door het aanbieden van een extra cursus in het eerder overwegend taalkundige VP1: 3 cursussen TK + 1 cursus TBH wordt 2 TK + 2 TBH. In de nieuwe cursus speelt empirisch onderzoek naar het verwerken van teksten een grote rol;
- Studenten die VP1 volgen, wordt met klem geadviseerd om de departementale methodencursus Methoden en Statistiek1 te volgen;
- De 'terugkomcursus' in jaar 3 zal gaan over (kwantitatief) corpusonderzoek, dat relevant is voor zowel letterkunde, taalkunde als taalbeheersing. Deze cursus wordt op dit moment met vier mensen uit de afdelingen ME, TBH, TK en MOD ontwikkeld. Doelen: leren kennen van beschikbare digitale data en analysetechnieken; nieuwe vaardigheden aanleren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale corpora en tools uit het vakgebied; kwantitatieve gegevens inzichtelijk leren presenteren.

¹ In de Educatieve Master wordt ervan uit gegaan dat studenten de effecten van onderwijskundige interventies kunnen bepalen, zoals het toepassen van een voor- en nameting, en verschillen daartussen kunnen vaststellen. Dit is niet het geval, dus er is veel bijspijkerwerk nodig.

² De master Communicatie & Organisatie is toegankelijk met enkele cursussen uit het CIW-verdiepingspakket Communicatie, Organisatie en Interactie (waarin kennis van kwantitatieve methoden en statistiek wordt aangebracht). Studenten Nederlands zijn zich niet bewust van de route langs CIW naar deze master.

³ In de Master Neerlandistiek kunnen keuzevakken die meer kwantitatief van aard zijn, niet worden gevolgd.

B. Digital Humanities in het huidige curriculum

Voor Digital Humanities in het curriculum maken we onderscheid tussen de vaardigheid om digitale bronnen te vinden/ontsluiten, en de vaardigheid om digitale bronnen te verwerken. Digital Humanities komen aan bod in de volgende cursussen.

Digital Humanities				
	Blok 1	Blok 2	Blok 3	Blok 4
BP1	Taal, mens en maatschappij	Moderne letterkunde		
BP2			Instrueren & Overtuigen Vroegmoderne letterkunde	Middeleeuwse letterkunde
VP1				Stilistiek
VP2	Nederlandse literaturen	Nederlands door de eeuwen		
VP3			Begrijpend lezen	

BP1: *Bronnen vinden*

- Taal, mens en maatschappij heeft een opdracht met de databases MiMore, CGN, ANS en Taalportaal. Verder wordt gewerkt met de DBNL. De wens wordt uitgesproken om in deze cursus deze opdrachten verder uit te bouwen. Daar worden ook mogelijkheden voor gezien.
- Moderne tijd: veel gebruik van DBNL-teksten.

BP2: *Bronnen vinden en in beperkte mate bewerken*

- Instrueren en overtuigen: studenten maken facultatief gebruik van online-survey-tools, zoals SurveyMonkey. Een behoorlijk aantal studenten gebruikt die, omdat ze die kennen van de middelbare school en omdat die tools hen aanspreken;
- Vroegmoderne tijd: studenten moeten teksten vinden in DBNL, eventueel aangevuld met andere databases zoals TEMPO/CENETON/STCN; studenten kunnen gebruik maken van NGRAM-viewer voor DBNL om een onderzoeksvraag te formuleren en om gepaste bronnen te vinden over een onderwerp, maar zijn hiertoe niet verplicht. Ervaring leert dat de studenten deze keuze zelden gebruiken. Studenten worden in werkcolleges bewust gemaakt van mogelijkheid om secundaire literatuur te vinden via digitale databases (BNTL).
- Studenten moeten actief gebruik maken van de digitale versies van historische woordenboeken (dat wordt in 10 minuten uitgelegd);
- Middeleeuwse Letterkunde: studenten leren werken digitale catalogi (Picarta), databanken (BNTL), woordenboeken (MNW) en tekstedities en leren de waarde en toepasbaarheid van dergelijke bronnen te evalueren, maar niet op systematische wijze.

VP1 'Nederlands, de taal en het gebruik': *één cursus met bewerking van digitale bronnen*

- Cursus Stilistiek: aandacht voor computationele tools voor corpusonderzoek, namelijk T-Scan en SoNaR. Er wordt niet klassikaal gewerkt met deze tools, wel kunnen ze gebruikt worden in eigen onderzoekjes.
- VP2 'Nederlandse literaturen': *digitale bronnen vinden/bewerken*
- Nederlandse literaturen: zoeken met STCN en een opdracht NGRAM;
- Nederlands door de eeuwen: Gastcollege over computationeel onderzoek naar taalkundige verschijnselen in historische teksten. In eigen onderzoek taaldata verzamelen en verwerken in Excel; op basis daarvan poster ontwerpen.

VP3 'Diversiteit in de Nederlandse taal en cultuur': *noties multimedialiteit en kritische geletterdheid, geen cursus met digitale bronnen vinden/bewerken:*

- Begrijpend lezen: aandacht voor mediageletterdheid/kritische geletterdheid en vormen van multimedialiteit die met een zuiver tekstgerichte benadering niet te beschrijven zijn. Van methoden die het meest frequent zijn in communicatiekundig onderzoek dan wel in letterkundig onderzoek wordt bezien hoe deze elkaar kunnen aanvullen en in hoeverre een letterkundige meer empirisch te werk kan gaan resp. een communicatiekundige meer hermeneutisch. Digitale poëzie wordt gebruikt als object, reflectie op de vaardigheden die dit van een lezer vraagt, en welk kader dit van een onderzoeker vraagt.

Conclusie

- Er is slechts 'kruimelgewijs' aandacht voor DH en voor kwantitatieve methoden; digitaliteit wordt in het curriculum niet expliciet gethematiseerd.
- Studenten krijgen vanwege tijdgebrek vrijwel geen expliciet onderwijs in het zoeken van informatie (zowel primaire als secundaire bronnen, zowel niet-digitale als digitale bronnen). Zo weten ze niet dat onze bibliotheek een schat aan proza en poëzie bevat op papier en kennen ze de weg niet naar digitale tijdschriften waar we dure abonnementen op hebben. Voor veel studenten zijn Google en Google Scholar de enig gebruikte zoekmachines.
- Studenten worden onvoldoende bibliografisch toegerust om kritisch te reflecteren op gebruikte teksten en edities.
- We constateren ook bij docenten weinig besef van de aanwezigheid van digitaliteit in de opleiding, terwijl zij voor hun onderzoek vaak wel expliciet gebruik maken van digitale middelen, corpora en tools, zoals Qualtrics, eye-tracking, webevaluatie-tools, Childess, Kennisbank van Begrijpelijke Taal, databases voor literaire personages, straatpoëzie, enzovoorts.

Aanbevelingen en wensen

- DH en kwantitatieve methoden komen aan bod in het curriculum, maar dat mag op een meer systematische en geïntegreerde manier gebeuren.
- Er mag meer bewustwording ontstaan bij collega's en studenten van digitaliteit in de opleiding. Daar is bijscholing voor nodig, zowel op het gebied van kwantitatief onderzoek bij de letterkundige disciplines als op het gebied van DH als onderzoeksobject bij alle disciplines.
- Voor de letterkundecursussen in de basispakketten zijn door enkele docenten expliciete wensen naar voren gebracht, zoals:
 - Studenten krijgen in een vroeg stadium een stoomcursus DBNL zoeken en (filologisch) evalueren (of een andere database).
 - Ook een stoomcursus gebruik van de historische woordenboeken online en de zoekfuncties daarbij zou ideaal zijn.
 - Nederlab moet onder de aandacht worden gebracht.
 - In de cursussen NL door de eeuwen heen en/of De burger aan het werk is inhoudelijk ruimte om te leren omgaan met software te werken waarmee literaire bronnen bewerkt kunnen worden.

Gespreksverslag met Nederlandse taal en cultuur 31 maart

i.a.v. Hanny den Ouden, Fabian Stolk, Pepijn de Groot (Nederlands), Gerrit Bloothoof, Hugo Quené (commissie)

Er wordt eerst opgemerkt dat het onderwijs de afgelopen jaren zodanige veranderingen heeft ondergaan dat de oude filologische kernactiviteit van het vakgebied, namelijk *close reading*, nauwelijks tot niet meer aan bod komt. Wanneer nu, met Digital Humanities,

het zogenaamde *distant reading* in het curriculum zou moeten worden aangebracht en/of uitgebreid, dan staat dat op zeer gespannen voet met elkaar.

Ook kwantitatieve methoden komen te weinig aan bod. Studenten schrikken bij het eindwerkstuk soms als er statistiek om de hoek komt kijken. Kwantitatieve methoden zijn vooral bij het verdiepingspakket van taalkunde/taalbeheersing belangrijk. De studenten die dat pakket volgen wordt dan ook geadviseerd om de statistiek methodecursus te volgen.

De nieuwe cursus (vanaf 2018), *Corpusonderzoek in de Neerlandistiek*, is een goede plaats zijn om DH te integreren, maar deze cursus zit laat in het curriculum. Er wordt opgemerkt dat bij studenten interesse is om meer in te zetten op beschikbare corpora (Delpher, DBNL). Meer expliciet onderwijs hierover, eerder in het curriculum zou wenselijk zijn. De rol van Nederlab zou daarbij vergroot mogen worden. In de cursus *Stilistiek* in jaar 2 komen nu in zeer beperkte mate digitale tools aan bod. Er wordt besproken dat studenten zouden moeten leren hoe tools werken (algoritmisches denken). De losse cursus *Digitale tools en methoden* is wellicht aan te bevelen. Daarnaast zou de opleiding in verschillende cursussen wat meer DH kunnen integreren (CHILDES, nGrams, GRETL, Databank straatpoëzie, personagebank, etc.).

Kortom, de opleiding moet beter in zicht krijgen wat zij al doet op het gebied van DH, en daar ook over communiceren. Een leerlijn zou welkom zijn.

Ook wordt nog opgemerkt dat de kennis van docenten op het gebied van DH echt beperkt is en dat dat een serieus punt van zorg is om onderwijs in deze richting te gaan ontwikkelen. DH komt op dit moment alleen aan bod in het curriculum bij docenten die vanuit hun onderzoek al ervaring hebben in de DH, en dat zijn er niet zo veel.

Religiewetenschap en Islam en Arabisch

Er is geen document van de opleiding

Gespreksverslag met Religiewetenschap en Islam en Arabisch 30 maart
i.a.v. Nico Landman, Eric Ottenheijm, Kadir Turkmen, Zeinab Bouljhaf, Annelies Waterlander (opleidingen), Gerrit Bloothoof, Hugo Quené (commissie)

I&A: DH is een thema bij promovendi en onderzoeksgroepen (bijv. Christiaan de Lange). Corpora zijn belangrijk en er worden nu steeds meer stappen ondernomen om ze beschikbaar te krijgen. Veel is nu dan ook beschikbaar, maar niet altijd een kritische versie. Een aantal grote projecten werkt aan toegankelijkheid en instrumenten. In de opleiding is de vaardigheid van het Arabisch onvoldoende om hier grootschalig gebruik van te maken. De taalverwerving wordt wel digitaal ondersteund met bijvoorbeeld digitale woordenboeken, websites met oefeningen en een app.

Religie: DH komt aan de orde in het onderzoek naar Oudheid en middeleeuwen, maar nauwelijks in het onderwijs. In Joodse studies is niet alles digitaal en toegankelijk, maar bestaan grote websites met bibliotheken. Christendom is beter digitaal beschikbaar, ook in de UB. Er zijn echter weinig studenten in staat om dit te lezen omdat het in het Grieks en Latijn is. DH staat weinig centraal bij de onderzoeksstaf en komt ook niet aan bod in het onderwijs. Digitale media speelt wel een rol bij de bestudering van de moderne tijd, bijvoorbeeld op gebied van visuele cultuur. Door het verdwijnen van de poot theologie uit de opleiding is een groot stuk taalkennis verdwenen, wat de mogelijkheden beperkt.

Een groot deel van de Arabische collectie in de UB is niet gedigitaliseerd: er bestaat niet eens een index van wat de bibliotheek in bezit heeft. Het materiaal is dan ook weinig toegankelijk.

Het zou goed zijn om studenten kennis te laten maken met mogelijkheden en problemen op gebied van digitalisering.

Religie: training voor fysieke en digitale bibliotheek en hoe ga je ermee om?

Voor kwantitatief onderzoek zou expertise van buiten nodig zijn. Het is bij beide opleidingen niet aanwezig.

LexusNexus wordt gebruikt voor kranten en tijdschriften voor moderne media. Digitale bestanden in de bibliotheek zijn niet altijd toegankelijk: ze zijn ofwel niet op afstand te benaderen of de opleiding heeft niet de juiste rechten om toegang te krijgen tot het materiaal.

Spaanse taal en cultuur

Vooraf

De opleiding pleit ervoor geen aparte leerlijn Digital Humanities te creëren, maar de hieronder genoemde digitale vaardigheden te integreren in de leerlijn academische vaardigheden.

Omschrijving wat de eindtermen zijn of zouden kunnen worden met betrekking tot Digital Humanities (in het licht van de in de bijlage genoemde aspecten)

Voor de opleiding Spaans zouden de eindtermen m.b.t. de vaardigheden die studenten op het gebied van Digital Humanities moeten hebben, kunnen zijn:

1. De weg te leren vinden in de snel groeiende beschikbaarheid van digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen.
2. Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt.
3. Het vermogen hebben om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren, en hypothesen statistisch te kunnen toetsen.
4. Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context.

Wijze waarop de hierboven genoemde eindtermen gerealiseerd kunnen worden

Vaardigheid 1 is naar onze mening belangrijk voor alle studenten Geesteswetenschappen en zou dan ook heel goed in een facultaire of eventueel departementale cursus kunnen worden aangeboden. Dit neemt niet weg dat deze vaardigheid ook in diverse cursussen van de opleiding Spaans aan bod komt (zie hieronder)

Vaardigheid 3 is vooralsnog in de opleiding Spaans alleen van toepassing voor studenten die het verdiepingspakket Taalkunde en Vertalen hebben gekozen. Ook hier lijkt het zinvol de krachten te bundelen en studenten van andere talenopleidingen die voor de richting taalkunde hebben gekozen gezamenlijk een cursus aan te bieden op het gebied van (elementaire) statistiek. Een dergelijke cursus zou in blok 1 van jaar 2, bij de start

van het verdiepingspakket Taalkunde en Vertalen dienen te worden aangeboden. Mogelijk kan de AC cursus *Van Taal naar Talen* hiervoor benut worden. Deze vaardigheid komt in de cursussen van het verdiepingspakket Taalkunde en Vertalen terug (zie hieronder).

Vaardigheid 2 en 4 zijn wat de opleiding Spaans betreft goede voorbeelden van hoe digitale vaardigheden en academische vaardigheden met elkaar verweven zijn. De succesvolle bachelorstudent moet in staat zijn om zich zelfstandig nieuwe kennis eigen te maken en zelfstandig vaardigheden aan te leren. Daarbij kan hij gebruik maken van zowel traditionele middelen en bronnen als digitale tools en bronnen. Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek dient niet alleen in een digitale context te gebeuren, maar is eigen aan elk onderzoek.

Cursussen waarin de bovengenoemde vaardigheden worden aangeboden en geoefend.

Jaar 1

In de vier cursussen taalverwerving uit de basispakketten werken de studenten met digitale tools (audiovisuele communicatie, samenwerkend schrijven, publicatie in digitale vorm). Dit sluit aan bij gebied 2. (Communication and collaboration) van DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens (zie <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/digcomp-20-digital-competence-framework-citizens-update-phase-1-conceptual-reference-model>) (cf. vaardigheden 1 en 2).

In de nog te ontwikkelen cursus *Introduction to the Hispanic World* (blok 1) zal elke week een digitale opdracht worden opgenomen, waaronder digitale Mind-Map, digitale Time Line, digital tour in Museum (op zoek naar onderliggende structuren in opstelling van stukken en materialen). Deze opdrachten hebben als doel het verwerven van inzicht en het gestructureerd en kritisch reflecteren over bepaalde culturele fenomenen. Het gebruik van digitale tools is geen doel op zich, maar komt voort uit de aard van de opdrachten en ondersteunt de academische reflectie (cf. vaardigheden 1 en 2).

In de nieuw te ontwikkelen cursus *Lengua española: pasado y presente* (blok 4) zal aandacht besteed worden aan de grote hoeveelheid digitaal materiaal die op het gebied van de Spaanse taal beschikbaar is en aan het zoeken naar geschikte literatuur in online bibliografische bronnen, met speciale aandacht voor een kritische beoordeling van de bronnen (cf. vaardigheden 1 en 4).

Jaar 2

Binnen het verdiepingspakket Literatuur en Cultuur wordt in de cursus *Lengua, cultura e identidad* (blok 1) een opdracht uitgewerkt op het gebied van digital storytelling (gebaseerd op een combinatie van muziek, interviews, ondertiteling, beelden en tekst op het scherm).

Doel van deze opdracht is het leggen van verbanden tussen verschillende culturen, tijdperken, regio's en kritisch nadenken over artificiële scheidingslijnen. Ook hier geldt dat digitale tools een middel zijn, geen doel (cf. vaardigheden 1 en 2).

In de alternerende cursussen *Blog, Ensayo e Identidad/Exilio y Memoria* (blok 4) worden de studenten getraind in het zoeken van bibliografische informatie op het gebied van literatuur en cultuur in digitale databases. Daarbij is aandacht voor het gebruik van zoekmachines, zoektechnieken en de combinatie van verschillende digitale bestanden. Ook het selecteren van kwalitatief hoogstaand digitaal materiaal dat geschikt is voor een academische paper krijgt aandacht en het omgaan met deze bronnen in een academische paper of eindwerkstuk (cf. vaardigheden 1 en 4).

Binnen het verdiepingspakket Taalkunde en Vertalen leren de studenten in de cursus *Sociolingüística del mundo hispanohablante* (blok 1) om kwantitatieve gegevens te verzamelen op basis van digitale corpora, met speciale aandacht voor het kritisch beoordelen, verwerken en interpreteren van deze gegevens (cf. vaardigheden 1 en 3). Kennis van elementaire statistiek is daarbij wenselijk.

In de cursus *Adquisición del español* (blok 4) leren studenten gebruik te maken van de programmatuur die gebruikt wordt om CHILDES bestanden te analyseren (cf. vaardigheden 1 en 3). Kennis van statistiek en het gebruik van statistiekprogramma's is hierbij wenselijk

Gespreksverslag met Spaanse taal en cultuur

13 maart

i.a.v. Dorien Nieuwenhuijsen, Ellen-Petra Kester (Spaans), Gerrit Bloothoof (commissie)

De opleiding spreekt de wens uit studenten kennis te laten maken met een stukje statistiek, met name in het taalkundige verdiepingspakket. Dit zou mogelijk gedeeld kunnen worden met andere opleidingen: een van de ACC's zou hiervoor geschikt kunnen zijn.

Er is weinig ruimte in het curriculum om zaken over DH toe te voegen. Een aparte cursus is dan ook niet gewenst. Daarbij is het idee dat digitale vaardigheden niet als op zichzelf staand getoetst worden, maar indirect, doordat de student gebruikt maakt van deze vaardigheden om een inhoudelijke opdracht te volbrengen. DH wordt gezien als onderdeel van de eindterm vaardigheden.

In de eerste cursus van het taalkundige verdiepingspakket *Sociolingüística del español* moet de student bekend zijn met enige statistiek. De parallel geprogrammeerde cursus *Van Taal naar Talen* zou dan ook bij uitstek geschikt zijn om een basis te geven in de statistiek waarop de student in de Spaanse cursus kan voortbouwen.

Er is voldoende oudere literatuur beschikbaar op het gebied van letterkunde, maar de opleiding heeft niet altijd toegang tot hele bronnen. Deze beperking wordt echter niet als probleem ervaren. Er zijn ook verschillende corpora en zoekfuncties beschikbaar voor taalkunde.

Voor de terugkomcursus is het de vraag of en welke DH aan bod zouden moeten komen, aangezien deze cursus vooral gericht is op de taalverwerving en schrijfvaardigheid. Aangezien de eindwerkstukken veel variatie kennen en niet iedere student iets zal doen op gebied van DH is hier minder ruimte voor in deze cursus.

Docenteducatie kan nodig zijn voor verschillende docenten. Hiervoor is dan budget en tijd nodig. De integratie van onderzoek in het onderwijs is lang niet altijd het geval (ook niet in het masteronderwijs). DH inzetten zou het mooist zijn vanuit het onderzoek, maar zal dan een flinke tijdsinvestering vergen.

Taal- en cultuurstudies

- te omschrijven wat de eindtermen zijn of zouden kunnen worden met betrekking tot Digital Humanities (in het licht van de in de bijlage genoemde aspecten);

Op dit moment zijn er geen eindtermen waarin 'digital Humanities' expliciet genoemd worden. Hieronder de TCS-eindtermen, bij de geel gemarkeerde eindtermen kan ik mij voorstellen dat DH-aspecten expliciet genoemd worden. Voor overzicht, zie bijlage – deel van ons toetsplan.

- 1 beschikt over brede geesteswetenschappelijke kennis
- 2 beschikt over specialistisch kennis van een geesteswetenschappelijk vakgebied
- 3 heeft kennis van de theoretische en methodologische grondslagen van de geesteswetenschappen
- 4 heeft kennis van de bredere wetenschappelijke en maatschappelijke contexten waarbinnen de geesteswetenschappen functioneren
- 5 is in staat op academisch niveau te denken, te handelen en te communiceren, mondeling en schriftelijk
- 6 beschikt over analytische en redeneervaardigheden om geesteswetenschappelijke kennis kritisch te beschouwen
- 7 is in staat de gangbare wetenschappelijke begrippen en methoden van een geesteswetenschappelijk vakgebied te hanteren
- 8 is in staat het resultaat van eigen onderzoek weer te geven in een coherent betoog dat wordt afgesloten met een heldere, synthetiserende conclusie die bijdraagt aan de beantwoording van een onderzoeksvraag of de oplossing van een probleem
- 9 is voorbereid op een vervolg(opleiding): een wetenschappelijke opleiding (master) of werk op academisch niveau (arbeidsmarkt)
- 10 is in staat doelgericht te werken, beredeneerde keuzes te maken en kritisch op eigen functioneren te reflecteren

- een leerlijn te geven hoe een student deze eindtermen binnen de opleiding kan realiseren;

De TCS-leerlijnen betreffen groei en ontwikkeling van de student als

- Onderzoeker - eindterm 1,3, 5, 6,7, 8, 9
- Specialist eindtermen 2,3,7, 9
- Professional 5,6,7,8,9
- Intellectueel 1,3,4,5,6,7,9

Een aparte leerlijn voor DH ligt niet voor de hand, veeleer lijkt het nuttig de tien door de commissie genoemde DH-aspecten onder te brengen, evt expliciet te benoemen bij deze vier leerlijnen.

- Onderzoeker en Specialist: aspecten genoemd onder a) 1,2,3 en b) 5,6 en c) 9
- Professional: a) 1,4, c) 8
- Intellectueel: a) 2, b) 5, 6 en 7

In hun hoofdrichting, dat wil zeggen in een combinatie van vakken die voorbereidt en voortbouwt op een verdiepingspakket bij GW-opleiding en afgerond wordt met een GW EW, verwerven TCS studenten kennis, inzicht en vaardigheden nodig voor het doen van onderzoek als een specialist in in van de GWvakgebieden. Dat is de plaats voor het trainen van DH-aspecten digitale vaardigheden (a) 1,2,3, 4) en 'onderzoek in digitale wereld' (b) 5,6 en 7) In één van de TCS hoofdrichtingen, New Media and digital culture (samengesteld uit onderwijs bij MCW) is invloed van digitalisering op de maatschappij centraal thema (c.10)

Binnen het 'eigen' TCS curriculum (TOC, TCG, basis cursussen en TPG) kunnen ook enkele aspecten worden getraind

- per cursus in de leerlijn de bijdrage daaraan te omschrijven, en hoe die bijdrage zal worden getoetst.

TOC: a) 1, 4 en c) 8

Basis cursussen onderzoek a) 1,2,4 en b) 5,6,7

TPG (theorie en praktijk van de geesteswetenschappen) – hier is ruimte voor b) 6,7.

Op dit moment is geen van deze aspecten verankerd in een toetsplannen voor de vier leerlijnen.

BIJLAGE TCS

Taal- en Cultuurstudies toetsplan

2.1 Leerdoelen en leerlijnen

Taal- en cultuurstudies (TCS) is een brede Nederlandstalige bachelor opleiding die tot doel heeft:

- o studenten met een brede belangstelling op het terrein van de geesteswetenschappen de mogelijkheid te bieden hun talenten en interesses te onderzoeken en te ontwikkelen;
- o hen op te leiden tot kritische academici met een brede geesteswetenschappelijke kennis, goed ontwikkelde academische vaardigheden en een maatschappijgerichte attitude;
- o hen voor te bereiden op een vervolg(opleiding) na de bachelorfase.

Met de opleiding wordt tevens beoogd de studenten academisch te vormen. Hieronder wordt verstaan het ontwikkelen van competenties (kennis, vaardigheden en attitudes) ten aanzien van:

- o academisch denken, handelen en communiceren;
- o hanteren van relevant wetenschappelijk instrumentarium;
- o (wetenschappelijk) communiceren in de eigen taal;
- o hanteren van specifieke kennis van een vakgebied in een bredere wetenschappelijke, wetenschapsfilosofische, en maatschappelijk/culturele context.

Deze algemene doelstellingen zijn uitgewerkt in 10 eindtermen. Hieronder is een tabel opgenomen waarin elke eindterm is gekoppeld aan een of meer studieonderdelen (Thematisch oriënterende cursussen (TOC); Taal en Geschiedeniscursussen (TCG); de basis cursus Onderzoek (BCO), de hoofdrichting, de verplichte cursus Theorie en Praktijk van de Geesteswetenschappen, keuzevakken bijv. in het kader van een minor). Zo is duidelijk te zien dat sommige leerdoelen behaald moeten worden binnen de hoofdrichting en andere juist via de TCS-vakken. Ook het portfolio speelt een rol bij het behalen van de leerdoelen.

De TCS bachelor		Verplicht	Hoofdrichting	Vrije ruimte	Oz	Sp	Pr	In
1	beschikt over brede geesteswetenschappelijke kennis	TOC, TCG TPG Studie buitenland	Alle cursussen	Alle cursussen	X			X
2	beschikt over specialistische kennis van een geesteswetenschappelijk vakgebied	TOC; TCG	Alle cursussen	Minor		X		
3	heeft kennis van de theoretische en methodologische grondslagen van de geesteswetenschappen	BCO; TPG; Reflectie in portfolio	Niveau 3	Niveau 3	X	X		X
4	heeft kennis van de bredere wetenschappelijke en maatschappelijke contexten waarbinnen de geesteswetenschappen functioneren	TPG; stage; studie buitenland						X
5	is in staat op academisch niveau te denken, te handelen en te communiceren, mondeling en schriftelijk	TOC TPG stage	BCO Niveau 2 Niveau 3 Eindwerkstuk	Niveau 2 Niveau 3	X		X	X
6	beschikt over analytische en redeneervaardigheden om geesteswetenschappelijke kennis kritisch te beschouwen	TOC TPG Portfolio	BCO Niveau 3 Eindwerkstuk	Niveau 3	X		X	X
7	is in staat de gangbare wetenschappelijke begrippen en methoden van een geesteswetenschappelijk vakgebied te hanteren	TOC, TCG stage	BCO Niveau 2 Niveau 3 Eindwerkstuk	Alle cursussen Minor	X	X	X	X
8	is in staat het resultaat van eigen onderzoek weer te geven in een coherent betoog dat wordt afgesloten met een heldere, synthetiserende conclusie die bijdraagt aan de beantwoording van een onderzoeksvraag of de oplossing van een probleem	BCO	Papers/ werkstukken in cursussen op niveau 2 en 3 Eindwerkstuk		X		X	
9	is voorbereid op een vervolg(opleiding): een wetenschappelijke opleiding (master) of werk op academisch niveau (arbeidsmarkt)	stage Studie buitenland Portfolio	Niveau 3	Minor Niveau 3	X	X	X	X
10	is in staat doelgericht te werken, beredeneerde keuzes te maken en kritisch op eigen functioneren te reflecteren	Stage Studie buitenland Portfolio	Alle cursussen	Alle cursussen Minor			X	

Aangezien de TCS studenten binnen bepaalde spelregels en kaders hun eigen cursuspakket kunnen samenstellen, zijn de **leerlijnen** binnen de studie in meer algemene zin gedefinieerd. Zoals het overzicht hierboven aangeeft, zijn de leerdoelen te realiseren via typen colleges, waarbij het volgen van cursussen op eerst niveau 2 en dan niveau 3 een toename van de kennis en kunde betekent en dus een leerlijn 'in ruimere zin'. Om dit nog wat specifiek uit te werken, zonder alle individuele programma's van alle TCS studenten in alle hoofdrichtingen te beschrijven, kunnen de leerlijnen worden gekoppeld aan de vier rollen die de student aanneemt en waarover zij in het portfolio reflecteert. Deze rollen corresponderen ook weer met de eindtermen, waarbij overlap gewenst is.

ONDERZOEKER

In de 2 TOC cursussen (semester 1 van jaar 1) maakt de student kennis met verschillende wetenschapsgebieden en met de resultaten van wetenschappelijk onderzoek op die terreinen. In combinatie met het volgen van voorbereidende vakken op een kernpakket in semester 2 leidt dit tot de keuze van een hoofdrichting.

Het programma daarvan begint in jaar 1, blok 3 en 4 met een Basiscursus Onderzoek (niveau 2), waarin de student de methoden, vraagstellingen, bronnen enzovoort van een discipline leert kennen en hanteren. Bij sommige hoofdrichtingen zijn er meerdere basiscursussen mogelijk en kiest de student op basis van zijn belangstelling. Zo kunnen studenten bij de hoofdrichting Middeleeuwen kiezen uit basiscursussen onderzoek op het gebied van letterkunde, geschiedenis en kunstgeschiedenis. Aangezien zij zich op dat moment al een beeld hebben gevormd van hun complete pakket binnen de hoofdrichting (omdat zij voor 1 juli van het eerste jaar het persoonlijke hoofdrichtingsformulier moeten inleveren waarin alle te volgen cursussen worden opgesomd), kan de keuze van basiscursus op dat programma worden afgestemd. De hoofdrichtingadviseur heeft bij deze keuze en bij het opstellen van de hoofdrichtingsplanning een adviserende rol.

Binnen het programma van de hoofdrichting (2+4+2+4) kiest de student een kernpakket (4) en een keuzepakket (4). Het kernpakket wordt voorbereid met een Basiscursus onderzoek en een aansluitende disciplinaire cursus (2) en afgesloten met een Eindwerkstuk en een voorbereiding op het eindwerkstuk (2). De cursussen binnen het kernpakket zijn cursussen waarin de studenten zelf onderzoek doen en een onderzoeksverslag produceren. Dit vormt een goede voorbereiding op het schrijven van het eindwerkstuk. Op deze manier bekwaamt de TCS student zich als onderzoeker op dezelfde manier als studenten binnen de disciplinaire opleidingen.

SPECIALIST

De bij Onderzoeker beschreven opbouw in flexibele leerlijnen werkt ook voor de rol van Specialist: verkenning in TOC's, oriëntatie en keuze in semester 2 van jaar 1, gevolgd door de feitelijke specialisering in de hoofdrichting. De student volgt binnen de hoofdrichting de basiscursus onderzoek, daarna kiest hij een kernpakket (gewoonlijk volgens spelregels die het voldoen aan de ingangseisen voor één master waarborgen) en schrijft uiteindelijk het bachelor werkstuk. De keuze van het keuzepakket bepaalt de nadere specialisering of verbreding binnen de hoofdrichting. Een student met de hoofdrichting Moderne letterkunde doet na de *Basiscursus Letterkundig onderzoek* twee verplichte vakken Literatuurwetenschap, een kernpakket en een eindwerkstuk t.b.v. de mastertoegang, en kan zich daarna in een keuzepakket vooral richten op bijvoorbeeld de moderne Nederlandse of de relatie tussen literatuur en levensbeschouwing. Hij kwalificeert zich zo op dezelfde manier als een student Nederlands literatuurwetenschap voor het masterprogramma Literatuur vandaag/Literature Today.

PROFESSIONAL

De academische professional neemt verantwoordelijkheid voor het eigen functioneren en is in staat daar kritisch op te reflecteren. Dit gebeurt bij TCS in het portfolio, via de opdrachten (zie bijlage 3) die in de 'eigen' TCS colleges en bij de stage/verblijf in het buitenland worden gemaakt. In de academische kring functioneert de student via zijn kwaliteiten als onderzoeker/specialist. Hij kan, al staat dat niet

expliciet zo in de eindtermen, ook goed samenwerken, is een betrouwbare teamspeler die afspraken nakomt en zijn aandeel levert. Academisch werken, schrijven en presenteren wordt in de TOC's in blok 1 aangeleerd en vervolgens voortdurend in de praktijk gebracht en verder ontwikkeld. Studenten TCS volgen een eigen programma en dat betekent dat zij steeds weer bij andere colleges en studentengroepen aanschuiven. Zij kunnen zelden met 'vaste partners' werken en moeten zich daarom extra inzetten bij het vormen van subgroepen en het academisch samenwerken. In de beoordeling van de stage worden de aspecten van professionaliteit expliciet beoordeeld (via het facultaire beoordelingsformulier). In de laatste verplichte TCS cursus, *Theorie en Praktijk van de Geesteswetenschappen*, kan de student in veel gevallen de ervaringen bij de stage al meenemen in de reflectie.

INTELLECTUEEL

Als intellectueel ontwikkelt de TCS student zich vanaf dag 1, waarbij hij zich van andere studenten geesteswetenschappen onderscheidt door de variatie in gekozen vakken en door de nadrukkelijke reflectie op de gemaakte keuzes. Cursussen als de TOC's en TPG geven een breed perspectief aan, zowel wetenschappelijk als maatschappelijk. Via de stage (of het verblijf in het buitenland) krijgt de student inzicht in de waarde en mogelijkheden van de kennis en kunde die hij binnen de studie heeft verworven. De hoofdrichtingen zijn multidisciplinair (al kan de student wel een sterk accent op een bepaalde discipline leggen) en daardoor hebben de studenten TCS binnen cursussen gewoonlijk een ruimer blikveld. Zij kunnen, naar het oordeel van de betrokken docenten, goed verbanden leggen met andere disciplines en zo de cursus verrijken.

Gespreksverslag met Taal- en cultuurstudies

28 maart

i.a.v. Berteke Waaldijk (TCS), Els Stronks, Pim Huijnen (commissie)

Voor TCS geldt dat het afhankelijk is van de hoofdrichting (bestaande uit een verdiepingspakket, voorbereiding eindwerkstuk, eindwerkstuk) van een student met hoeveel DH de student in aanraking komt: de student volgt de hoofdrichting bij een andere opleiding.

De opleiding heeft slechts een aantal eigen cursussen, waaronder *Theorie en Praktijk in de GW*. In deze cursus wordt gereflecteerd op de Geesteswetenschappen vanuit de discipline van iedere student. Bij die reflectie wordt geraakt aan de DH. In *Basiscursus onderzoek* zitten in principe alle vaardigheden die majorstudenten van andere opleidingen in hun basispakket gekregen hebben. Dit betekent dat er waarschijnlijk ook een component DH aan de orde moet komen.

Studenten TCS werden aangespoord de minor DH te volgen, maar vonden het vaak te ver van hun eigen opleiding staan.

In de thematisch oriënterende cursussen (TOCs) worden wetenschappelijke artikelen gelezen en wordt ingegaan op de verschillende methoden die gebruikt worden. Hier zou een artikel dat gebruik maakt van DH een goede basis vinden om studenten nieuwsgierig te maken. Docenten (of gastdocenten) moeten dan wel enige kennis op dit gebied hebben en de vraag is waar goede artikelen te vinden zijn.

TCS-studenten kunnen niet overal het onderwerp van hun scriptie zelf kiezen. Sommige opleidingen hebben scriptieklasjes, wat studenten niet altijd toestaat een scriptie met DH-inslag te schrijven.

Een belangrijk onderdeel van DH is dat studenten zich bewust worden dat data overal bewaard worden en een student (of iedere andere persoon) volledig gevolgd kan worden/voetafdruk achterlaat. Studenten zouden een zekere mediawijsheid moeten ontwikkelen.

De opleiding ziet DH niet los als einddoel maar in verband met de andere eindtermen als onderdeel van vaardigheden+methoden. Het is dus ook een kwestie van DH accenten meer zichtbaar maken en kunnen gebruiken in bijvoorbeeld de voorlichting.

Taalwetenschap

De algemene eindtermen van de opleiding (versie 2012) benoemen kennis en inzicht in de Taalwetenschap, waaronder Computationale Taalkunde. Daarnaast moeten kennis en inzicht op een professionele, bij de discipline passende manier toegepast kunnen worden, wat onder andere vertaald kan worden in vaardigheden op het gebied van digital humanities en kwantitatieve gegevensanalyse.

Op het gebied van digital humanities moeten studenten taalwetenschap, naast kennis van taal als een formeel te beschrijven systeem, kennis hebben van mogelijkheden van digitale gegevensopslag (voor zowel tekst als geluid), het selecteren van relevante gegevens uit gegevensbestanden (corpora, databases), het analyseren en zo mogelijk visualiseren van eigenschappen van gegevens, terwijl ze middels statistische analyses en modellering conclusies moeten kunnen onderbouwen.

Het heeft de voorkeur om een leerlijn digital humanities zoveel mogelijk te integreren in cursussen zodat vaardigheid direct gekoppeld kan worden aan vakinhoud. Maar er zijn ook een aantal specifieke vaardigheids cursussen. Een leerlijn digital humanities laat zich het beste uitsplitsen in een tweetal onderdelen: Computationale vaardigheden en Computationale gereedschappen. Toepassing hiervan zal veelal, maar niet noodzakelijk, leiden tot het gebruiken van een derde vaardigheid die centraal staat in het onderwijs: Kwantitatieve analysevaardigheden. Ze worden hieronder alle drie beschreven.

Computationale vaardigheden

Het leren programmeren maakt het studenten mogelijk om zelf toegesneden gegevensselecties te maken en analyses te implementeren. Het ambitieniveau is echter beperkt, studenten hoeven geen programmeur te worden. Maar programmeren versterkt enerzijds het logisch en precies denken, terwijl anderzijds begrip gekweekt wordt voor de werking van kant en klare computationale gereedschappen of gebruikersinterfaces.

De cursus Taal en Computer bevat een belangrijke component Python, en is vanaf 2017-18 gesitueerd in jaar 2 omdat de ervaring leert dat veel studenten er in het eerste leerjaar nog niet aan toe zijn. Het is wel wenselijk om deze cursus zo vroeg mogelijk in jaar 2 te programmeren opdat de verkregen vaardigheden in volgende cursussen gebruikt kunnen worden. Dat zijn voor het VP Menselijk taalvermogen de cursus Semantiek en Pragmatiek (blok 3) en voor het VP Taalvariatie de cursus Variatie en Verandering (blok 4), waarmee in 2016-17 is geëxperimenteerd. In deze cursussen worden corpora bevraagd om specifieke gegevens te verzamelen.

Studenten die hun programmeer vaardigheden verder willen verbreden kunnen dat in hun vrije ruimte via het cursusaanbod bij bijvoorbeeld KI en Informatiekunde doen. Daarnaast biedt de cursus Digitale Tools en Methoden een module MySQL waarin de student leert hoe informatie gefilterd kan worden (de Python module wordt voor KI en TLW studenten vervangen door een opdracht).

Computationale gereedschappen en corpora

Er is veel software die bepaalde taken kan uitvoeren waarbij de gebruiker geen programmeervaardigheid hoeft te hebben. Studenten doen in het eerste jaar in de cursus Spreken en Verstaan ervaring op met het spraakanalyseprogramma Praat (blok 4,

toetsing via twee practicumverslagen). In het VP Menselijk taalvermogen wordt dat in de cursus Melodie en Ritme in jaar 2 gecontinueerd. (Het is mogelijk dat in mini-onderzoekjes in andere cursussen in de VPs Praat ook wel gebruikt wordt). Wat (nog) *niet* gedaan wordt is het leren scripten in Praat, wat een mogelijkheid zou zijn om programmeervaardigheden van studenten te versterken.

In de cursus Taalontwikkeling (jaar 1 blok 2) wordt het CHILDES corpus gebruikt en wordt een programma gebruikt (Clan) om informatie uit CHILDES te filteren. Deze vaardigheid wordt getoetst in een werkstuk. In de cursus Taalvergelijking (jaar 1 blok 4) worden syntaxbomen in het enigszins simplistische Jtree software gemaakt. In de cursus Experimentele Psycholinguïstiek (VP Menselijk taalvermogen) maken de studenten kennis met het babylab en de experimentele mogelijkheden (eyetracker), en oefenen er beperkt mee.

Er zijn diverse andere taalkundige analyse gereedschappen die hun weg in het onderwijs voorsnog nog *niet* gevonden hebben. Bijvoorbeeld: via het CLARIN project is de tool GrETEL ontwikkeld om syntactische constructies in een groot corpus te onderzoeken. In 2017-18 zal hier in de cursus Taalvergelijking mee geëxperimenteerd worden. Ook is het Corpus Gesproken Nederlands beschikbaar, alhoewel de toegankelijkheid daarvan nog wel te wensen overlaat.

Kwantitatieve analysevaardigheden

De toetsing van hypothesen in experimenteel onderzoek en de opzet van valide experimenteel onderzoek komt in de (nieuwe) cursus Methoden van Statistiek I aan de orde in jaar 1 (blok 3, SPSS-gebaseerd, *geen* programmeeroefening met Syntax). Daarnaast zal in deze cursus aandacht besteed worden aan de keuze van hypothesetoetsende methodieken afhankelijk van de onderzoeksvraag die men stelt (en ervoor zorgen dat de onderzoeksvraag ingebed is in een welomlijnd theoretisch kader). Er is voor gekozen om deze cursus in het basispakket op te nemen omdat in veel cursussen literatuur moet worden gelezen waarin statistische analyses een rol spelen. Het *gebruik* van statistische kennis kan echter versterkt worden. In enkele cursussen doen studenten een eigen onderzoekje (vaak op het gebied van sociolinguïstiek, Sociolinguïstiek (jaar 1 blok 3), Variatie en Verandering (jaar 2, blok 4)) waar statistische toetsing nodig is. Ook zouden in andere cursussen studenten onderzoekgegevens aangeboden kunnen worden voor nadere statistische analyse.

Studenten kunnen vanaf 2017-18 de cursus Methoden van Statistiek II in hun vrije ruimte kiezen (studiejaar 3). Mogelijk dat in deze nieuwe cursus ook met de statistische programmeertaal R geoefend gaat worden.

Afsluitend in de BA studie

In jaar 3 komt in 2018-19 nog een nieuwe voorbereidingscursus voor het Eindwerkstuk (Taalkundig onderzoek en rapportage) waarin mogelijk een aantal van bovenstaande aspecten wordt opgenomen. In het Eindwerkstuk zelf kan een beroep gedaan worden op kwantitatieve analysevaardigheden, en kan afhankelijk van het onderwerp gebruik gemaakt moeten worden van software en corpora die eerder in de studie aan de orde zijn geweest.

Gespreksverslag met Taalwetenschap

30 maart

i.a.v. Gerrit Bloothoof, Frank Drijkoningen, Clarissa de Vries (Taalwetenschap), Pim Huijnen (commissie)

De opleiding is computationeel georiënteerd, het is meer de vraag wát te selecteren voor het onderwijs dan vanaf nul beginnen. Taalwetenschap trekt de 'meer Alfa' studenten,

Bèta's gaan eerder naar KI. Je moet dan ook voorzichtig zijn met wat je studenten aanleert: zo bleek Python een struikelblok in jaar 1 en is dat nu naar jaar 2 verplaatst. Dit maakt het echter lastiger om erop voort te bouwen in andere cursussen. Het stimuleert het formeel denken. Studenten moeten in staat zijn zelf opdrachten te formuleren voor corpora. De opleiding heeft de ambitie om dit te versterken.

Docenten achten zich niet altijd vaardig genoeg om bepaalde componenten te doceren en vliegen studentassistenten in. De investering aan de docentkant is hoog als zij dit zelf allemaal moeten kunnen. Daar biedt de faculteit te weinig mogelijkheden voor.

Belangrijk is dat cursussen DH (zoals Python) elkaar opvolgen in het curriculum om echte vaardigheid te ontwikkelen bij studenten. Het blijkt voor studenten vaak een horde te leren programmeren. SPSS is toegankelijker door de grafische interface, maar R is een moeilijker programma. Voor een aantal studenten zal dit zeker niet aanspreken en 'verlies' je ze, voor anderen juist wel.

Te weinig studenten werken met de beschikbare corpora. De toegankelijkheid van software is niet altijd voldoende op orde om de corpora te kunnen integreren in het onderwijs. Niemand voelt zich verantwoordelijk voor het toegankelijk houden van de data, terwijl het een voortdurende tijdsinvestering vergt. Het probleem is dan ook niet zozeer het binnen halen van corpora, maar het onderhouden en toegankelijk houden.

Willen studenten Taalwetenschap meewerken aan projecten bij de Utrecht Data School? Studenten die dit leuk vinden zouden hier best iets in kunnen zien als stage, maar de vraag is of zij voldoende uitgerust zijn. Het bestaan van de Data School is echter weinig bekend onder studenten, zoals het ook nauwelijks zichtbaar is binnen de faculteit waar en welke stages er zijn op het gebied van DH.

Wijsbegeerte

Op aanvraag van de Adviescommissie Digital Humanities bij deze een inventarisatie van welke aspecten van Digital Humanities voor de bacheloropleiding Wijsbegeerte van belang zijn, of en hoe deze reeds in het curriculum aan bod komen, en welke mogelijkheden er (gewenst) zijn om deze aspecten te versterken tot een leerlijn. De onderstaande lijst van aspecten is afkomstig uit de relevante bijlage; wat erover te zeggen valt m.b.t. de BA Wijsbegeerte is per aspect *grijs en schuin gedrukt* aangegeven. Dat spreekt waarschijnlijk voor zich; voor de duidelijkheid zij een en ander beknopt samengevat.

a) Digitale vaardigheden

1. De weg te leren vinden in de snel groeiende beschikbaarheid van digitale data, computationele analysetechnieken en online presentatievormen.
Relevantie: steeds meer bronnen zijn in diverse vormen online beschikbaar, en daar wordt ook in de diverse cursussen gebruik van gemaakt. Het is voor filosofen niet vanzelfsprekend om met data te werken, a fortiori ook niet met digitale data. De enige twee deelgebieden van de filosofie waarvoor ontwikkelingen op dat gebied echt relevant zouden kunnen worden zijn geschiedenis van de filosofie en toegepaste ethiek, maar ook hier wordt dit eigenlijk pas echt relevant voor gevorderden (vanaf MA- niveau).
2. Algoritmisch/modelmatig leren denken: een fundamenteel begrip van het feit dat data en processen geabstraheerd en geformaliseerd worden.
Relevantie: voor de opleiding zelf is dit eigenlijk niet relevant. (Inhoudelijk natuurlijk wel voor deelgebieden van de wetenschapsfilosofie; daar is er dan ook aandacht voor.)
3. Beschikken over technische zelfredzaamheid: het vermogen om zelfstandig nieuwe vaardigheden aan te leren die nodig zijn om productief te kunnen werken

met digitale tools en digitale bronnen van het vakgebied, om ten volle gebruik te maken van de mogelijkheden die digitalisering biedt.

Relevantie: dit is wel degelijk relevant, maar vereist geen complexe vaardigheden. Het gaat hier vooral om algemene 'technische' vaardigheden zoals het kunnen opzoeken van gerelateerde/relevante literatuur met hulpmiddelen als PhilPapers en de Stanford Encyclopedia of Philosophy, en daarvoor hoef je niet meer te kunnen dan je al leert als je b.v. van Blackboard gebruik maakt. Op dit niveau is dit aspect dan ook al goed vertegenwoordigd binnen de opleiding.

4. Het vermogen hebben om kwantitatieve gegevens inzichtelijk te kunnen presenteren, en hypothesen statistisch te kunnen toetsen.

Relevantie: niet relevant voor de opleiding.

b) Het doen van onderzoek in een digitale wereld

5. Nadenken over de voorwaarden voor kritisch onderzoek in een digitale context *Relevantie: dit is uiteraard wel relevant; er zijn naast goede en betrouwbare bronnen ook veel twijfelachtige bronnen te vinden op internet, en het is van belang om daar onderscheid in te kunnen aanbrengen. Voor de opleiding Wijsbegeerte gaat het echter ook hier slechts om redelijk basale vaardigheden, zoals kunnen achterhalen of er peer review wordt toegepast, en of een gegeven mogelijk twijfelachtige auteur wel onderdeel uitmaakt van het academisch discours. Daarvoor is ook aandacht binnen de opleiding, hoewel dat wel wat versterkt zou kunnen worden.*

6. Methodologisch reflecteren: het begrijpen van mogelijkheden en beperkingen voor het eigen vakgebied, speciaal in relatie tot andere methodologische perspectieven. *Relevantie: zoals gezegd is dit vooral relevant voor de geschiedenis van de filosofie en de toegepaste ethiek (en inhoudelijk voor de wetenschapsfilosofie), en dan binnen de BA-opleiding nog niet op een dusdanig niveau dat daar meer voor nodig zou zijn dan nu geboden wordt.*

7. Nieuwe metatheoretische inzichten verkrijgen over de paradigmatische verschuivingen die als gevolg van al deze ontwikkelingen binnen de geesteswetenschappen optreden.

Relevantie: zie onder 6. hierboven.

c) Nieuwe wegen bewandelen

8. Vertrouwd raken met nieuwe onderzoeks- en publicatievormen en de bijbehorende conventies en jargon.

Relevantie: voor zover hier sprake van is bij de filosofie wordt dat ook al zichtbaar binnen de opleiding.

9. Nieuwe onderzoeksobjecten bestuderen binnen de eigen discipline.

Relevantie: vrijwel nihil.

10. Onderzoek doen naar de invloed van digitalisering op de maatschappij (zoals de gevolgen van overal en overvloedig beschikbare informatie en de invloed van sociale media). Dit type onderzoek kan beschouwd worden als een eigen discipline. *Relevantie: inhoudelijk raakt dit aan allerlei fundamentele filosofisch thema's, en aspecten ervan komen dan ook vanzelfsprekend terug in relevante cursussen, in relatie met vragen in de kenleer, de sociale en politieke filosofie, etc.*

Afsluitende observaties m.b.t. Digital Humanities en de BA-opleiding

Wijsbegeerte

Er zijn aspecten van Digital Humanities die voor de BA-opleiding Wijsbegeerte relevant zijn: 1, 3, 5, 8, en 10 hierboven. Voor al die aspecten echter geldt dat de mate waarin ze relevant zijn niet vraagt om intensivering van de wijze waarop die nu in de opleiding ingevuld worden.

Er zijn deelgebieden in de filosofie waar de ontwikkelingen in de Digital Humanities in bredere zin fundamentele consequenties zouden kunnen gaan krijgen voor hoe het

onderzoek aldaar eruit gaat zien; dat geldt met name voor de geschiedenis van de wijsbegeerte en de toegepaste ethiek (en, uiteraard, voor de reflectie op deze wetenschappelijke ontwikkelingen binnen de wetenschapsfilosofie). Deze consequenties zullen echter voor de rol die deze deelgebieden in de bacheloropleiding spelen vooralsnog weinig impact hebben.

Kortom: uitwerking tot een leerlijn Digital Humanities lijkt voor de bacheloropleiding Wijsbegeerte geen zinvolle stap.

Gespreksverslag met Wijsbegeerte

31 maart

i.a.v. Jesse Mulder (Wijsbegeerte), Gerrit Bloothoof, Hugo Quené (commissie)

Er is weinig grote data-analyse bij Wijsbegeerte, statistiek komt als onderdeel van de lesstof aan bod in de master. Wijsbegeerte wordt zeer kwalitatief benaderd. Alleen bij de geschiedenis van de filosofie wordt, in sommige gevallen, onderzoek gedaan m.b.v. statistische methodes. In artikelen komen digitale aspecten en statistiek voorbij, maar studenten hoeven niet in staat te zijn zelf dergelijk onderzoek te doen.

Door het reflectieve karakter van filosofie verwacht de opleiding hoogstens in een later stadium bij eventuele verdere digitale ontwikkelingen aan te sluiten. Nieuwe, essentieel statistische onderzoeksmethoden als fMRI komen aan bod in het curriculum, bijvoorbeeld in het kader van de discussies rondom de vrije wil, maar de focus voor studenten ligt niet op het uitvoeren van dergelijke methoden, noch op het begrijpen van de technische details ervan.

Er zijn allerlei online repositories van filosofische teksten. Studenten leren hoe zij teksten online kunnen vinden. De toegang tot teksten is breed genoeg, maar niet alles is toegankelijk (vanwege betaalmuren).

Er worden dus wel kwantitatieve methoden gebruikt in het onderzoek (hier in Utrecht door bijvoorbeeld historicus van de filosofie Paul Ziche), maar dit is geen integraal onderdeel van het onderwijs. Dit is zowel in Utrecht het geval als bij andere opleidingen in Nederland, en ook in het buitenland, hoewel dat wellicht iets anders ligt bij bijvoorbeeld opleidingen waar bepaalde heel specifieke filosofische stromingen centraal staan (we denken dan aan experimentele filosofie). De verwachting is dat dit zeker de komende 5-10 jaar niet zal veranderen. Het onderwijs ziet er inhoudelijk op dit moment in grote lijnen ook niet veel anders uit dan 20 jaar geleden. Ethische vraagstukken zijn wel meer actueel (privacy, digitale identiteit, etc.), en met zulke verschuivingen groeit de opleiding moeiteloos mee; de contextualisatie verandert dus wel degelijk in het licht van "digitale ontwikkelingen", maar de kern blijft constant.

Uitstroom van de opleiding is zo breed dat een gemene deler op gebied van DH moeilijk geïdentificeerd kan worden. Mogelijk komen er nieuwe inzichten uit de visitatie.

Docenteducatie is geen issue.